

Ազգ

14 ԴԵԿՏԵՄԲԵՐ 2018 ՈՒՐԲԱԹ 47(5545)

ՀԱՍԱՐԿԱԿԱՆ-ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ ՎԵՐԼՈՒԹՅԱԿԱՆ ՀԱՐԱԹԱԹԵՐԹ

Ինչ է կասարվում Արցախում

Արցախի նախագահ Բակո Սահակյանը դեկտեմբերի 13-ին Երևանում հանդիպում է ունեցել Հայաստանի վարչապետի ղեկավարած Սահակ Փաշինյանի հետ: Զննարկվել են հայկական երկու ղեկավարների մտային և արտաքին ֆառափականությանը, անվանագրությանը, բյուջեների ձեւավորմանը վերաբերող մի քանի հարցեր: Սա հետաքրքիր է այն լուրերի ֆոնին, թե Արցախի ղեկավարության բանակի հրամանատար, գեներալ-լեյտենանտ Լեւոն Մնացականյանը եւ անվանագրության խորհրդի ֆարսուղար Վիսալի Բալասանյանը նախորդ օրը հրաժարականներ են ներկայացրել, ու Արցախում Հայաստանի ընտրություններից հետո նույնպես իշխանափոխություն է սկսվել: Երկու գեներալներն էլ արդեն հերքել են այդ լուրերը: Հետաքրքիր է Փաշինյան-Սահակյան հանդիպումից հետո՝ էլ բան փոխվել, թե՞ առաջ, եւ որտեղ է իրականությունը:

ՕՐԵՐԻ ՀԵՏ

Փակվեց պատմության մի էջը Ի՞նչ նոր էջ ենք բացելու

Դեկտեմբերի 9-ը մնալու է որդես հայկական նոր ղեկավարության մի ողջ ժամանակաշրջանի ավարտի օր: Վերադարձի փորձը հաղթանակեց: Հաստատվեց եւս մեկ անգամ, որ վարդես լուսնաշիւսի համբավ ունեցող Սերժ Սարգսյանը սեւ ֆարձով խաղալ չգիտի. նրա կառուցած ղեկավարական բոլոր առնչությունները փոքր եկան, հնարած գեներալն ու զինամթերքը օգտագործվեցին իր իսկ դեմ: Մեկ անգամ եւս աղաքցվեց, որ սեփական ժողովրդի դեմ չի կարելի խաղալ: Արդ, ժամանակն է վերջնականապես լինելու խաղաղաստիպանը՝ լավ ու վատ գործերի հավասարակշռության գործը թողնելով աղաքա ղեկավարներին:

Բայց դեկտեմբերի 9-ը ընդամենը մի անհատի հեռացումն օրը չէ միայն, այլև՝ ամբողջ մի համակարգի, ավելի կոնկրետ՝ Երևանի քաղաքական ղեկավարության քաղաքական ղեկավարության: Անկախության ակունքներում կանգնած այդ կուսակցությունը, որն ստեղծվել է վաղամեծիկ առաջնորդ Արտուրյանի, ուղղակի սարսափելի ստանդարտի գոհ Վազգեն Սարգսյանի, կառավարման ղեկին կանգնել հանգուցյալ վարչապետ Անդրանիկ Մարգարյանի, իսկ նախագահական բազմաթիվ՝ նախագահ Սերժ Սարգսյանի կողմից, այժմ վերջինիս հեռացումով նույնպես սեփական է հեռանալ աստիճանից, գեթ իր այժմյան ձեւով ու բովանդակությամբ:

Գիտեմ, երկայլ մտղեհականները առարկելու են ինձ, թե լիդերի հեռացումով չի կարող դադարել մեծ հարուստ ղեկավարություն ունեցող մի կուսակցություն, թե Հանրապետականը դեռևս ունի ներքին, ելն, ելն: Սակայն թող թույլ տրվի ինձ առարկել այդ առարկությանը: Նրանց ասածը կամ ասելիքը ճիշտ է այն կազմակերպությունների համար, որոնք իրենց ներքին կարգադրումով է ավանդություններով ժողովրդավարական են: Մինչդեռ Հանրապետականը միշտ էլ եղել է անձնիշխանական, որի մասին ես գրել եմ դեռևս 2017 թ. փետրվարին, կուսակցության 16-րդ համագումարի օրերին, երբ ղեկավարված եւս Երևանի լուրջ հայտարարվում էր, թե ընդամենը մեկ օրում 7 հազար մարդ է ընդունվել կուսակցության շարքեր...

Ո՞ր էին նրանք, կուսակցական այդ կո՞նք շարքերը դեկտեմբերի 9-ին: Այդքան էին վախճան, մտղեհականությունն իրենց մեջ այդքան էր թույլ, որ չհամարձակվեցին օգնել հարազատ կուսակցությանը հաղթահարելու 5 տոկոսի մրցադաշտը եւ թույլ սվեցին, որ կազմակերպությունը կրկին Լեւոն Տեր-Պետրոսյանի եւ ՀՀԿ-ի անփառունակ վախճանը, այն ժամանակ նույնիման, ճակատագրի ինչ հեզանակ, ՀՀԿ-ի ձեռնով:

Պե՞տ է ընդունել իրականությունը այնպես, ինչպես կա: Հանրապետական կուսակցությունը որդես այդպիսին, իր լավ ու վատ գործերով անցնում է ղեկավարության գիրկը: Ու դրա համար չի մեծ է ավստոսալ: Ավստոսալ մեծ է սակայն դեռևս երիտասարդ այն կարգերի համար, որոնք, ըստ Սովետից մնացած ընկալյալ սովորության, կամա թե ակամա ընդունվել են Հանրապետական կուսակցության շարքեր եւ ղեկավարվում են ղեկավարության մակարդակներում՝ վարչապետական, նախարարական, խորհրդարանական եւ այլ, թրծվել ու դարձել խիստ անհրաժեշտ շարք ղեկավարական կառավարման համար: Ի՞նչ է ստիպվում նրանց ֆառափական ներկա անհյուրընկալ մթնոլորտում, անորոշ հեռանկարում:

Անորոշ հեռանկար ասելով ես նկատի ունեմ առկա կացությունը Հայաստանում: Ճիշտ է, ընթացվել է նոր խորհրդարան, այն էլ՝ 132 հոգանոց, որ 10 օրից կսկսի գործել: Կնճանակվի վարչապետը, որը որոշ ժամանակ անց կկազմի իր կաբինետը, աղա հաստատման կներկայացնի իր ծրագիրը: Այլ խոսքով՝ սահմանադրական բոլոր բայերը կանգնեն: Սակայն դեռ երկար կմնան անորոշությունները թե՛ կարգային, թե՛ ֆառափական կուրսի եւ թե՛ սնճեսական մախրանությունների իմաստով, Արցախյան հարցն էլ վրադիր: Անստուգության գլխավոր աղբյուրը նորակազմ խորհրդարանն է, որտեղ անճանաչների թիվը մի քանի անգամ գերազանցում է ֆիչ թե՛ Բազումը դեմքերին: Ովքե՞ր են նրանք, այդ նորեկները, ի՞նչ աղբյուրից են ջուր խմում, ի՞նչ նղասակ ու կարողություն ունեն: Բացակա են հակապեհոը, զսողող օղակները: Հարցեր՝ որոնց ղեկավարանը մեմ, ինչպես ողջ ժողովուրդը, ինչպես «Իմ ֆայլը»-ին փել սված 884456 ֆառափացիները, ուղղում են ընդամենը մեկ անձի, այսինքն՝ անհատի: Անհատ՝ որ դեռևս մեծ է աղաքցուցի, որ իմն այլևս այսպես կոչված հեղափոխության առաջնորդ չէ, այլ՝ ղեկավար, statesman, ղեկավար գործիչ:

Դրա համար Նիկոլ Փաշինյանը առաջին հերթին է անձնական օրինակով մեծ է մխի ինքնին, իր ուսագրով գրում իր իսկ գրածը Չե Գեւարայի մասին: Աղա մեծ է կարողանա խորանստությամբ մոտենալ հարցերին՝ հազարակելով ոչ միայն առաջին, այլև երկրորդ, երրորդ ու մյուս ֆայլերը: Ժողովուրդը նրան սվել է ոչ թե մրցանակ՝ նախկիններին չեզոքացնելու համար, այլ՝ ծանր բեռ ու ղեկավարանստություն՝ լուծել-կարգավորելու երկրի եւ ֆառափացիների առաջ կանգնած հարցերը:

Տվել է նաեւ որոշ ժամանակ, որը անսղառ չէ: Սղասում ենք բոլորս:

ՀԱՆՐԱՊԵՏՈՒԹՅԱՆ ՎԵՐԼՈՒԹՅԱՆ ԿԵՆՏՐՈՆ

ՄԱՐԻԵՏԱ ԽԱՉԱՏՐՅԱԼ

Տնի մերժում, անցաթուղք՝ նորերին

Դեկտեմբերի 9-ի խորհրդարանական ընտրություններից հետո բավական հետաքրքիր էր կառավարության հեռուստական առաջին նիստը: Այն խոսակցությունների ֆոնին, թե իշխանության են ելել արեւմտամեծ ուժեր, որոնք կարող են դրսի դասվել սղասարկել, Հայաստանի կառավարության վերջին նիստին տեղի ունեցավ սրամագոբոն հակառակ բան. «Ով որ ուզում է Համաժխարհային բանկի հանձնարարականներն ավելի շուտ կատարել, թող գնա աշխատի Համաժխարհային բանկում, կառավարության անդամը մեծ կատարի վարչապետի հանձնարարականը», բարկացավ երեկ վարչապետի ղեկավարած Բակո Սահակյանը՝ ԾԻԳ-ի գլխավոր, ՊՈԱԿ-ի գլխավոր, հիմնադրամի գլխավորն ու այսուհետեւ բացառելու մասին հերթական անգամ հավաստելով եւ այդ ուղղությամբ իր հանձնարարականները չկատարողներին՝ «Էստիմից թող վերցրե՛ք հավաքե՛ք» սեղանով: Խոսում այն մասին էր, որ նախարարություններին զուգահեռ նույն գործառնություններ իրականացնող ԾԻԳ-երում «ասկաս» ու կոռուպցիա է, նրանք սանակի բարձր եւ չիմնավորված աշխատավարձեր եւ եկամուսներ են ստանում:

Կառավարությունը երեկվա նիստում որոշեց ԾԻԳ-երի գործունեությունը համակարգող Արտասահմանյան ֆինանսական ծրագրերի կառավարման կենտրոնի գործունեությունը դադարեցնել՝ նրա գործառնությունները փոխանցելով ֆինանսների նախարարությանը: Ի դեռ՝ այդ կենտրոնի փակման վերաբերյալ մտադրություններ էր ներկայացրել Համաժխարհային բանկը, ու երբ այդ մասին խոսվում էր՝ Փաշինյանը իրեցեցրեց, որ նախ կարելու է Հայաստանի կառավարության ղեկավարներն ու ծրագրերը, եւ սա մեծ է մասշտիպ կարգադրել ՀԳ-ին, որին նույնպես միջին ձեռնառն լինի կոռուպցիայի ու «ասկասի» աղբյուր ԾԻԳ-ի գլխավոր: Փաշինյանը ղեկավար կարեւորության

հարցերում ինքնուրույնության հայտ է ներկայացնում այսպիսով արտաքին, թեկուզե՛լ դոնոր կառույցներին, թե՞ մարգարետ ուզում է ազատվել իրականում ԾԻԳ-երում տեղավորված նախկին իշխանության մոտախոս-բեռն- աներձագ կարգերից, որոնք նախարարությունների աշխատակիցների հանձնատ ասղաբեխական գումարներ են ստանում ու թաղված են կոռուպցիայի մեջ: Դեռ հսակ ասել հնարավոր չէ, բայց սա կա մեկնարկ չէ:

Շղթա եւ հնարավորություն. Գերմանիան խոշորացուցով հետեւում է Հայաստանին

ԱՆՍՏԻՏ ՀՈՎԱՍԵՓՅԱԼ

Գերմանիա Այն հանգամանքը, որ գերմանական լրատվամիջոցները՝ ոչ միայն առցանց ու սղափոք մասնաճյուղ, այլև՝ ռադիոն եւ հեռուստատեսության առաջին՝ ARD եւ երկրորդ՝ ZDF ալիքները Հայաստանի արտաքին խորհրդարանական ընտրությունները ղեկավարել էին հանրության ուսուցողական սեւեռակետում, կարելի է մեկնաբանել միայն որդես Երևանի կուսակցություն այն հետեւողականության, որ աղբիւրից ի վեր ներկայացրեցին՝ տեղում հետեւելով մեր երկրում կատարվող փոփոխություններին: Նախկինում որեւէ ընտրություն, նույնիսկ նախագահականը, ղայման չէր, որ տեղ զսներ հե-

ռուսաստանյան լուրերի թողարկման համառոտ հոսքի մեջ, սահմաններով փոքր՝ ԳԳԳ մի երկրամասի՝ Բրանդենբուրգի չափ մեր երկիրը հետաքրքիր էր այնքան, որ «ԵՄ սնճեսական շարժիչ» երկրից ուսուցողական սեւեռներին: Աղբիւրի փոխալել է Կենտրոն- Ծայրամաս ընկալումը, դեկտեմբերի 9- ին վերահաստատվեց, որ Հայաստանում իշխանափոխությունը խաղաղ է, ժողովրդավարությունից հետքայլ չկա, ուսի ուսուցողությունը նրա հանդեպ Երևանի կուսակցությունն է: Դրա վկայությունն է նաեւ կանցլեր Մերկելի՝ դեկտեմբերի 10- ին Մարաբեչից Երևան իր ղեկավարած ուղղված ջերմ շնորհակալումը, այնինչ ռազմավարական դաճակից Ռուսաստանից ակնկալելի նույնակարգ գրության բացակայությունն ա-

վելի քան սովորական չէ: ՀՀ- ում ընտրությունը չավարտված՝ գերմանալեզու եթերից աղաբարեցին այն կանխատեսումը, թե Փաշինյանի ղեկավարած ուժը հավակնում է փելների 70 տոկոսին, ընտրություններին ցածր՝ 49 տոկոս մասնակցության ղարագայում: Հանրությունը Փաշինյանին վստահում, նրա հետ հույս է կադում, թե կոռուպցիան արմատախիլ կանի, թե օլիգարխների կուսակածի մեջ «ներհյուսված» չէ, ինչպես Եվրոպական ռադիոն եր ցկատել սվել: Գերմանական լրատվաղաճի բառարանը Փաշինյանի ղարագայում անճանաչախը կիրառում է հույսը՝ հույսերի կրող, աղաբարեցող, վստահություն ներճնող, ավելի սակավ՝ հերոս բառն է կիրառում:

Ինչու են նախկինիս հսկաները հեռանում Աղբեջանից

«Նիկոլ Փաշինյանի հայտարարած եւ Մշակույթի նախարարության իրականացրած ...»

Մերկելի իրավահաջորդը հայտնի է

էջ 3

էջ 9

էջ 11

ՅԱԿՈՒՑ ՄԻՔԱՅԵԼԵԱՆ

Ամօ՛ր

Տարիներ առաջ, Հայկոյի մէջ, Հայաստանէն «զնուած» վկայական մը ստանելով արաբ անձի մը մօտ, զարմացայ ու չհաւատացի ինչ որ տեսայ, անմիջապէս գրաւոր արձագանգեցի, որը այդ օրերուն տրուեցաւ «Ազգ»-ի մէջ եւ անուուս ունեցաւ իր անդրադարձը, յատկապէս այն հաստատութեան կողմէ, որուն անունը կապուած էր վերոյիշեալ զեղծարարութեան հետ:

Ասկէ շատ քիչ անց Հայաստանի Հանրապետութեան լրատուութիւն մը կը հաղորդէր, որ Իսրայէլի մէջ 40 արաբ բժիշկներ ձերբակալուած են, որովհետեւ անոնց մօտ զսնուած են կեղծուած վկայականներ, որոնք հայաստանեան երեք համալսարաններէ կու գան՝ Հայրենասէր, Մխիթար Գոց եւ Սայր Թերեզա:

Երբ ականջալուր եղայ այս լուրին, լրջօրէն ցնցուեցայ, որովհետեւ Իսրայէլի դատական մարմինները ոչ միայն կը դատաւարեն այս յանցագործութիւնը, այլեւ կը թելադրեն իրենց քաղաքացիներուն Հայաստանի մէջ բժշկութիւն չուսանիլ...

Պատկերացուցի ունկնդիր մը, կամ ունկն օտար մը լսելով այս լուրը, ի՞նչ կարծիք տեսնէր կազմէ հայաստանեան բուհերուն մասին, ի մասնաւորի՝ բժշկական համալսարաններուն, երբ ղեկավարները միայնակապէս այսպիսի սխալ յայտարարութիւն կ'ընեն, վարկաբեկելով հայաստանեան կրթական համակարգը:

Երբ երեք համալսարանի անուն կը յիշուի, արգելիք, կամ անվստահութիւնը միայն անոնց վրայ չի տարածուիր, այլեւ ընդհանուրին, որուն զոհ կ'երթայ նաեւ Հայաստանի Պետական Բժշկական համալսարանը, ուրկէ ինչպիսի կարող ու անուանի բժիշկներ շատ անաւարտ եղած ու վկայուած են ցարդ:

Անուուս վերոյիշեալ հաստատութիւնները հերքած են իրենց դէմ եղած մեղադրանքը: Չեն գիտեր թէ իսկապէս այդ հաստատութիւնները յանցաւոր են, թէ՛ անհաս զեղծարարներ կարողացած են համակարգիչի ընձեռած դիտարկումները օգտագործելով վկայականներ կեղծել: Ներկայ ծառայող հասակակազմները իրենց հսկայական օգտակարութեանց կողմին, նաեւ, ակամայ, առիթ կու տան կեղծարարութեան:

Հայաստանի դատական մարմիններու անդրադարձը ի՞նչ եղած է տուել ամբաստանութեան կամ մեղադրանքին որդէս դատաւարան, չեն լսած, սակայն, ինչ ալ ըլլայ, վերոյիշեալ հաստատութիւններուն անունները արատաւորեցան, որուն դատաւարանը արատաւորեցաւ նաեւ Հայաստանի անունը:

Մենք միշտ կը սիրենք զովքէ մենքմենք: Սակայն ո՞վ չի սիրեր մեր յաջողութիւններով ու նուաճումներով հոգարանալ, այդ մեր իրաւունքն է, սակայն անհրաժեշտ է նաեւ լրջօրէն անդրադառնալ մեր թերութիւններուն, մեր ժխտական կողմերուն եւ փորձել սրբազրել զանոնք:

Աստուծոյ անգամ մը կը լսենք Թուրքիոյ, Եւրոպայի, կամ ամերիկեան որոշ քաղաքներու մէջ ռմբակային արարներու, կամ ֆրէական յանցագործութիւններու որդէս կազմակերպիչ, կամ մեղսակից հայերու անուններ: Օտար դատարաններն ու բանտերը յաճախ հայ «այցելուներ» կ'ունենան, որոնք ինչ-որ չափով կը մթազնեն այն դատաւարութեան, զոր մեր անուանի արուեստագէտները, գիտնականներն ու մարզիկները նուաճած են:

Կեղծարարութիւն ամէն տեղ կ'ըլլայ, սակայն կեղծել բան մը, որ կրնայ ողբերգական հետեւանք ունենալ, այս դատաւարանը բժշկական վկայականներ, որոնց սերերը, անուն, կամ թերաւոր, հիւանդները բժշկելու փոխարէն ղեկավարելու անոնց, կամ անոնց մահուան դատաւարանի ղեկավարութեան, անոնց յանցագործութիւնն է, ո՞վքէ:

Այսօրիսի հարստութիւն դիզելու մոլուցիկ մէջ յանցագործները կը մոռնան, որ դրամէն աւելի կարեւոր բան մը կայ, որ ոսկեկոխ կ'ըլլայ՝ ՄԱՐԴ ըլլալու առաքիչութիւնը:

ՅԱԿՈՒՑ ՊԱԼԵԱՆ

Բուխը, Նիւ Եորք, ԱՄՆ

Ինչո՞ւ եւ ինչո՞ւ, երէկ եւ վաղը

Մենք կէս, Կէս ենք մենք, Չիմտի՞մք կէս՝ Հայ կը լինէ՞մք, Եւ ոչ թուրքահայ, Կամ ֆրանսահայ, Կամ արաբահայ, (Իսկ վաղը աստուծոյ կամ լուսնահայ...) Գեորգ Էմին

Սփիւռքի նախարարի դատարարական խօսած է եւ անդրադարձած իր ղեկավարած գերատեսչութեան աշխատանքին, կը յայտնէ «Երկիր»-ը: Խօսուած է նախարարութեան առաջադրուած մասին, թէ ինչ վերջնական որոշում չկայ գերատեսչութեան փակման կամ անոր նոր ձեւով նորաստեղծութեան աշխատանքի կազմակերպման համար:

Ըստ նախարարին, սփիւռքի նախարարութիւնը ունեցած է խորհրդանշական բնոյթ եւ «իր առջեւ չէ դրած ամենալայական խնդիրներ»: Հետեւելով իր միտքին՝ ղեկավարը, որ ըլլալով խորհրդանշական, ան եղած է ղեկավար անօրոշ կառույց մը: Ան նորքէն կը յայտնէ այն միտքը, թէ գերատեսչութիւնը առանձին նախարարութեան տեսքով չըլլայ: Նաեւ ըսած է, որ նոր կառավարութեան կազմին մէջ «Սփիւռքի նախարարութիւնը կրնայ վերակազմաւորուիլ որ-դէս որեւէ նախարարութեան առանձին կոմիտէ կամ գործակալութիւն»:

Ենթադրեմք, որ «Սփիւռքի նախարարութիւն»ը օգտակարութիւն չունի, չէ ունեցած: Կամ դատաւարան անոր կարիքը չկայ:

Տասը տարուան գործունէութիւն ունեցած Սփիւռքի նախարարութեան աշխատանքին առարկայական հաշուետւոյնը ղեկավարը ընտել, նաեւ՝ լսելով սփիւռքը:

Քանի որ «Սփիւռքի նախարարութիւն» վերածելու ցանկութիւն կայ, ղեկավարը լսելու անուանի ակնկալութիւնները: Այս նախարարութիւնը իր նպատակով եւ աշխատանքի դասով միաներէն տարբեր է, ան բաց դատարան մըն է Սփիւռքի ներկայութեան Հայաստանի մէջ, եւ Հայաստանի ներկայութեան՝ Սփիւռքի մէջ: Ի վերջոյ, իր դերին գիտակցելու հայ ազգին ամբողջութեան դատարարականութիւնը զգացող Հայաստանի ղեկավարը սփիւռքէն ոչ միայն ակնկալութիւններ ղեկավարէ ունենայ, այլ նաեւ անոր հանդէպ դատարարականութիւններ, երկու դատարարներուն ալ արդիւնաւէտութիւնը կ'ըլլայ երկկողմանի՝ իրաւասփոյց մասնակցութեամբ, եւ ղեկավարը կ'ըլլայ լսելու անուանի:

Սփիւռքի նախարարութիւնը ազգի աւելի քան կէս մոլորակային տարածքում ունեցող համայնքին համար բաց դատարան մըն էր Հայաստանի հետ եւ Հայ-

աստանի մէջ: Իսկ եթէ միասնաբար մտածենք այս նախարարութեան աշխատանքի դասով ընդհանրական եւ նպատակներու շուրջ իրաւ համագործակցութեան մասին, ըստ այնմ վերանայելով կառույցները, դատարարականութիւնները բաժնելով, ընդլայնելով մասնակցութեան հնարաւորութիւնները, ան այլապէս կրնայ ծառայել ազգի միութեան:

Արդար չէ յափափոյ եզրակացնել, որ Սփիւռքի նախարարութիւնը հիմնական օգտակարութիւն չէ ունեցած: Հազարաւոր սփիւռքացիներու համար, հայրենիքի հետ յարաբերութիւնները չեն եղած եւ չէին կրնար ըլլալ այլ նախարարութիւններու ձա՞մբով:

Փոխանակ առանձին որոշելու նախարարութիւնը դատարարական հարցը, Հայաստանէն եւ սփիւռքէն մարդոց յանձնելու հարցի փնտրումը, եղածի եւ ըլլալիքի, եւ անոնց եզրակացութեան հիման վրայ որոշում կայացնել:

Պէտք է դատարարել հետեւեալ հարցումներուն. ինչո՞ւ ունենալ Սփիւռքի նախարարութիւն, ի՞նչ ընելու համար, ինչպիսի՞ կառույցով:

Թող ներսի ըսել, Սփիւռքի նախարարութիւնը ղեկավարէ ստանալու անուանի երկու հիմնական դատարարականութիւններ. Սփիւռքի ազգային նկարագրով դատարարական միջոցներու ընձեռում՝ համագործակցութեամբ, եւ նոյն հունով հայրենադարձութեան կարելիութիւններու ստեղծում: Այս համագործակցութեան հետեւեալ նպատակներուն համար նախարարութիւնը կը կազմակերպուի իւրայատուկ կառույցով մը, որ սոսկ հայաստանեան եւ ղեկավար չըլլալ, անոր ղեկավարումը եւ յանձնարումը ղեկավարութեան նախարարութիւններէն տարբեր է ըլլան, նկատելի ունենալով անոր առարկան, որ բազմաբնոյթ է, բազմաբնոյթ, ընթացիկ կարողութիւններու մէջ չի մտնէ: Երբեմն կը լսենք ճոռո՞մ արտայայտութիւն մը, որ «մենք համապարփաբար ազգ ենք», այդ անորոշ սահմանումով եւ սահմանումներով հաւաքականութիւններուն տեսական եւ իրական մեկտեղման ղեկավարութեան Սփիւռքի նախարարութիւնը, առանց ենթակայ ըլլալու Հայաստանի ներքին փոփոխութիւններուն, այսինքն ան քաղաքական տեսչական մրցակցութիւններէն համեմատաբար անկախ ղեկավարութիւն:

Ազգի կէսէն աւելի սփիւռքը Հայաստանի մէջ իր սանիքը ղեկավարէ ունենայ, արդիւնաւոր աշխատանքի համար, լսելով եւ լսուելով:

Ինչ որ կը նախատեսուի, նախարարութեան վերացումն է, զայն վերածելով արտաքին գործոց նախարարութեան ստորաբաժանումի մը:

Սփիւռքի հայը եւ Հայաստանի քաղաքացին հարց կրնան տալ, թէ ինչո՞ւ

սփիւռքի հետ նախարարական մակարդակով հարողակցութիւնը կը խանգարէ ղեկավարութիւնը, կամ ինչո՞ւ ան աւելի օգտակար կրնայ ըլլալ:

Աւելի ճիշդ ղեկավար Սփիւռքի նախարարութեան աստիճանը ընդլայնել, հոն բերելով նաեւ Սփիւռքէն բանիմաց մարդիկ, նոյնիսկ՝ հեռանալ:

Տասը տարուան աշխատանքը, ձեռք բերուած փորձառութիւնը եւ հաստատուած կառույցը անստեղծ միտքով, որ չիմիջ փնտրանքներու մէջ չի սփոթուիր, օգտակար չի կրնար ըլլալ հայ ժողովուրդին՝ Հայաստան եւ Սփիւռք:

Սփիւռքին սերտօրէն առնչուող այս խնդրով աւելի իմաստուն ղեկավար լսելու նաեւ սփիւռքը:

Ի՞նչ ղեկավար փոփոխութիւններ, եթէ նախարարութիւնը դառնայ կոմիտէ կամ գործակալութիւն: Եթէ մարդիկ չարանան, կրնան ըսել, որ Սփիւռքը կը դառնայ ի միջի այլոց բան մը, առանց նկատելի առնելու, որ ան որդէս համարման ազգի կէսէն աւելին է, որմէ ակնկալութիւններ ունի Հայաստանը, ան ալ ակնկալութիւններ ունի Հայաստանէն:

Աւելի օգտակար ղեկավար ղեկավարները սրբազրել, ընդլայնել աշխատանքի դասը, դատարար ձեռքբերումները, չանստեղծ փորձառութեան դասերը եւ ազգի մեկտեղումը դարձնել ոչ-զգացական իրական օրակարգ:

Նախնականութիւն է խորհիլ եւ գործել այնպէս՝ որ կեանքը այսօր կը սկսի, որ նախադէպ եղած տեսակի սոցիալական է:

Tabula rasa ընելով ինքնահաստատու չըլլալ:

Պէտք է ցուցաբերել եւ ունենալ ազգահանրութեան միացման եւ դրական գործակցութեան հետեւեալ:

Եւ առանց մարմնավորում մէջ թաղուելու ունենալ կէսերը մէկի վերածելու գաղափարական վերաբերում:

27 նոյեմբեր 2018

ԼԲԱՏՈՍ

Առեղծվածը՝ Բաղրամյան 26-ից Ստեփանակերտ

Երեկվանից համացանցի հայկական սփրոյթում սկսվել է ակտիվ քննարկումները Արցախի ՊԲ-ի երեք գեներալների դատարանական գործընթացի մասին լուրերը: Բարեբախտաբար, չհաստատվեցին այդ լուրերը: Սակայն տարօրինակ թվացող դրանց զուգահեռությունը մոտ երկու շաբաթ առաջ Ադրբեյջանի Միլլի մեջլիսի դատաւարական Ռասիմ Մուսաբեկովի մի հայտարարության հետ, որից ընդամենը մի հասկած մեջ կրբերեմ, իսկ դատարարություններն ինքները արեւ, վստահ եմ՝ բարդ չի լինի:

«Փաշինյանը դատարանական է անում դարաբաղյան կլանը, որից սնվում էին Բակո Սահակյանն ու նրա համակիրները: Նրանց լարվածությունն անողայման կաճի, դա հաստատու է»:

Հիմա այդ կեղծ լուրերն ակտիվ փնտրվում են Ադրբեյջանում, այնտեղ ոչ միայն հրավում, այլև դատարարական վերսկսման կոչեր են անում:

Պետական դատարարը

Չարենցավանի դրոյնի աշակերտների դատարարով մտահոգված նախորդ օրը այնտեղ է ժամանել Նիկոլ Փաշինյանը, իզուր փորձելով խնդիր կարգավորել:

Ո՞ր է ԿԳ նախարարը եւ արդյոք ֆինանսների նախարարը չի՞ դատարարական լուծել հեռավոր համայնքներից մեկում իրաւ հետ ֆինանսական հաշիվներ ունեցող հարեւանների վեճը: Մասն օրախնդիր հարցերն են:

Նոր խորհրդարանի նոր դատարար

«Նոր Հայաստանի» նոր խորհրդարանում դատարարական թիվն ավելացել է 27-ով: Մարդաբանակի այդ ավելցուկն իր հետ բերել է տարեկան 308 միլիոն դրամի ծախս:

Հետաքրքրական է՝ «Նոր Հայաստանի» բնակիչները գոնե 27-ով ավելացել են:

ԱՐՄԵՆ ՄԱՆԿԵԼՅԱՆ

դ.գ.թ. ՀՀ ՊԱՍ Արևելագիստության հասիստի ավագ գիսախառը

Երբ հեռավոր 1994թ. սեպտեմբերի 20-ին Բաբկուն կնքվում էր, այսպես կոչված, Դարի թայմանագիրը, բոլորը համոզված էին, որ դա շատ երկար ժամանակաշրջանի համար է եւ որ այն բավարար կլինի ժողովրդի ծաղկման համար: Այդ թայմանագրի կնքումը Ադրբեջանը փորձում էր արժեւորել իրեն Հարավային Կովկասի շուրջ ընթացող աշխարհափոփոխական թայմարում:

Այսինքն դարի թայմանագիրը որոշակի հակառակական ուղղվածություն ուներ, ինչը հասկանալի կերպով դուր չէր գալիս Մոսկվային, եւ Բաբուն հետագայում փորձելով մեղմել այս իրավիճակը՝ ռուսական **Լուկոյլ** ընկերությանը վաճառեց Ազերի-Չիրաֆ-Գյունեցլի նավթադաշտի Կախաբոնի կոնտրոլի 10 տոկոսը:

Մար թվում էր, թե ամեն ինչ իդեալական էր դասավորվում էւ նավթային գերեկամուտներ, եւ ռազմավարական համագործակցություն ԱՄՆ-ի ու ԵՄ-ի հետ: Սակայն, 2010թ.-ին հասնելով նավթի արդյունահանման մասին մինչև 50 միլիոն տոննա տարեկանի կամ մոտ 1 միլիոն բարել օրականի, Ադրբեջանի նավթի արդյունահանումը սկսեց նվազել:

Սա առաջին ահազանգն էր, որ այդ ժողովրդի գերկախվածությունը նավթից ու գազից կարող է վառ հետեւաններ ունենալ: Այդ ցրանում Ադրբեջանի տնտեսությունը արդեն իսկ առաջում էր «հոլանդական» կոչվող հիվանդությանը, երբ տնտեսության գերդերձացումը, նավթի մեծ ֆանսկների արտահանման դաշտում, հանգեցնում էր տեղական արժույթի՝ մանաթի անսխառեղ թանկացմանը, ինչը իր հերթին բերում էր տնտեսության մյուս ճյուղերի ոչնչացմանը:

Ադրբեջանի արտահանման 85%-ը, բյուջեի ձեւավորման 70%-ը իրականացվում էր նավթի ու գազի վաճառքից:

Ինչ եւ այդպիսով վերանայել Դարի թայմանագիրը: Արդեն այն ժամանակ թայմ էր, որ Ադրբեջանը կորցնում է իր էներգետիկ առավելությունը եւ կախման մեջ հայնվում բրիտանական ընկերությունից՝ «Ազերի-Չիրաֆ եւ խորհրդային Գյունեցլի» թայմանագրում նաեւ նշվում էր, որ այս ծրագրի իրականացումը եկամտաբեր կլինի, եթե նավթի միջազգային գինը լինի 55 դոլարից ավելի:

Այսպիսով թայմը դարձավ, որ Կասպից ծովի խորում գտնվող Ադրբեջանի ամենաեկամտաբեր համարվող նավթադաշտի հումքի ինֆրաֆրոնտ մոտ 55 դոլար է մեկ բարելի դիմաց: Այսինքն թայմանագիրը ամրագրում էր, որ այս ծրագիրը կարող է վերանայվել նավթի շուկայական արժեքի փոփոխման դեպքում:

Քանի որ 2018թ.-ից մինչեւ հոկտեմբեր նավթի գինը աճում էր՝ Լոնդոնի բիրժայում Brent տեսակի նավթը հասավ նույնիսկ անսխառեղ 86 դոլարի մեկ բարելի դիմաց, ապա ծրագիրը իրականացվում էր եւ տնտեսաբար արդարացված էր,

Ինչու են նավթային հսկաները հեռանում Ադրբեջանից

Սկսեցին, որ Դարի թայմանագրի համաձայն ստեղծվեց Ադրբեջանի միջազգային օդերային ընկերությունը: Այդ ընկերության կառավարումը ստանձնեց **Բրիտիշ Փետրոլիում** ընկերությունը: Հետագայում ընկերության բաժնետոմսերը մի ֆանի անգամ վերանայվեցին, նոր ընկերություններ հայտնվեցին, մասնավորապես ամերիկյան **Էֆոն Սոբիլ** եւ այլն: 2017թ. արդեն վերակնքված թայմանագրով այս ընկերության բաժնետոմսերի բաժնունը հետեւյալ տեւն ուներ՝ BP 30.37%, SOCAR 25.00%, Chevron 9.57%, INPEX 9.31%, Statoil 7.27%, ExxonMobil 6.79%, TP 5.73%, ITOCHU 3.65 %, ONGC Videsh Limited 2.31%:

Այս ընկերությունից հեռացել էր սաուդական ամենախոտոր նավթային ընկերությունը՝ Aramco-ն փոխարենը իր դիրքերը ամրադրել էր **Բրիտիշ Փետրոլիում**: Սակայն, Հարավային Կովկասի էներգետիկ աշխարհափոփոխական բաժանումը Դարի թայմանագրի կնքմանը չավարտվեց: Հետագայում սկսվեց Բաբուն-Թեթիկաի-Չեյխան նավթամուղի կառուցումը, որը ԱՄՆ ֆաղափարականության տեսակետից ավելի կարեւոր էր, քան որ այսպիսով ձանադարի էր հարթվում դեռի Կենտրոնական Ասիայի նավթի հարուստ շրջանները:

Ընդհանրապես, աջակցելով այս ծրագրին՝ դաշտային վաճառքները հույս ուներ առաջին հերթին դուրս բերել էներգետիկ հարուստ կասպյան շրջաններին ռուսական ազդեցությունից: Ըստ ամերիկացիների Բաբուն-Չեյխան նավթամուղը, իսկ հետագայում նաեւ Բաբուն-Երզրում գազամուղները դառնալու էին այլընտրանքային մեթոդային շրջանների համար, որոնք ռուսական ուղղությանը կնախընտրեն նորը՝ Ադրբեջանի տարածված ձգվող խողովակաշրջանները:

Ինչեւէ, Հարավային Կովկասի էներգետիկ աշխարհափոփոխականության ամերիկյան մեկնաբանության մեջ առանցքային նշանակություն էր սրվում Ադրբեջանին, որը եւ տարածաշրջանի նավթի ու գազի հիմնական արդյունահանողն էր եւ դեռի Կենտրոնական Ասիայի էներգետիկ շուկա դուրս գալու հիմնական ուղին: Այս իրավիճակը էլ ավելի ամրադրվեց 2000-ականների առաջին տասնամյակում, երբ սկսվեց նավթի գնի անսխառեղ բարձրացում, ինչը Ադրբեջանին ոչ միայն հսկայական եկամուտներ բերեց, այլեւ կարեւորեց նա դերը Հարավային Կովկասի աշխարհափոփոխականության համակարգում:

Տարածաշրջանի գլխավոր շրջանային կարգավիճակին ձգտող Ադրբեջանի հա-

Ադրբեջանի էներգետիկ խնդիրները, սակայն, սկսվեցին 2014թ. առնաձեռն, երբ անսխառեղ կերպով նվազեց նավթի գինը, 120 դոլարից՝ 2014թ.-ին, 2016թ.-ի ձմռանը հասնելով մինչեւ անսխառեղ 26 դոլարի:

Հենց այդ ցրանում էր, որ բոլորի համար անտառային ադրբեջանական բոլոր ծրագրերից հեռանալու մասին հայտարարեցին եվրոպական երկու նավթագազային հսկաներ՝ նորվեգական **Ստատոյլ** (Statoil) եւ ֆրանսիական **ՏՈՏԱԼ** (TOTAL)-ը: Հասկալու անակնկալ էր Ստատոյլի հեռացումը, վերջինս **Բրիտիշ Փետրոլիումից** (BP) հետ երկրորդ խոտորազույն մեղրողն էր Ադրբեջանի նավթագազային հասկանում:

Ստատոյլ ակնիվ կերպով ներգրավված էր հասկալու գազի արդյունահանման եւ արտահանման ծրագրերում: Վերջինս BP-ի հետ միասին Շահ-Ղենիզ կոնտրոլիումի եւ Բաբուն-Երզրում գազամուղի հիմնական բաժնետերերն էին՝ 25.5%-ով: Ստատոյլը հանդիսանում էր նաեւ Բաբուն-Երզրում գազաշարի, որը Կախաբոնում էր Հարավկովկասյան գազային խողովակաշար կոնտրոլիումը, հիմնական օդերառող:

Սակայն, թվացյալ այս գերեկամտաբեր ծրագրերից վերջինս հեռացավ, նրան միացավ նաեւ ֆրանսիական **ՏՈՏԱԼ**-ը: Այս իրադարձությունը, էներգետիկ աշխարհափոփոխական բացառեցին տնտեսական խնդիրներով եւ, որ վերջիններս ի տարբերություն BP-ի չեն զբաղվում ֆաղափարական խնդիրներով:

Այսինքն կար եկամուտ, քանի աշխատում էին, չկա եկամուտ՝ հեռանում էին: Արդեն այն ժամանակ թայմ էր, որ Ադրբեջանից նավթագազային այս հսկաների հեռացումը նախանում է, որ սկսվել է մի նոր միտում, որը կարող է «վարակիչ» լինել մյուսների համար:

Ստեղծված իրավիճակից օգտվեց բրիտանական նավթային ընկերությունը՝ BP-ն, որը ստիպեց Բաբուն իր հետ նոր թայմանագիր կնքել՝ 2017թ. սեպտեմբե-

րակայն արդեն նոյեմբերին նավթի գները սկսեցին ընկնել: Դեկտեմբերի 10-ին նավթի գինը Լոնդոնի բիրժայում նվազեց մինչեւ 59.9 դոլարի:

Այսպիսով իրական վստահ ստեղծվեց, որ այս ծրագրի հետագա իրականացումը կարող է դադարեցվել, եթե նավթի գները ցարունակեին անկում աղբյուր: Այս թայմանագրում ծրագրի մեջ էներգետիկ ամերիկյան երկու խոտորազույն ընկերությունները՝ **Էֆոն Սոբիլ** (ExxonMobil) եւ **Շեվրոն** (Chevron), որոնք ունեին համադասախանարար 6,7% եւ 9,7% մասնաբաժնիներ, որոշեցին հեռանալ:

Ամերիկյան նավթագազային այս հսկաների հեռացումը ադրբեջանական ծրագրերից մեկ անգամ եւս հուշում է, այդ շրջանումը որդես նավթ արդյունահանող տարածաշրջանային շրջանում կորցնում է իր գրավչությունը անդրազգային ընկերությունների համար: Այսինքն, այն ընկերությունները, որոնք նավթի ու գազի արդյունահանման ծրագրերով հետաքրքրված են զուտ բիզնես տեսակետից, վաղ թե ու կլին այդ շրջանում:

Ադրբեջանի նավթային նախագծերից անդրազգային հսկաների փախուստի թայմանագրում **Բրիտիշ Փետրոլիումի** ցարունակական գործունեությունը այդ երկրի տարածում բացառվում է նախ եւ առաջ բրիտանական եւ ամերիկյան ֆաղափարական Կախաբոնի: BP-ին համարվում է Արեւմտեւսի գլխավոր լոբբիստը Ադրբեջանում եւ միաժամանակ՝ Բաբուն Կախաբոնի առաջ մղողը արեւմտյան մի ցար երկրների մայրաքաղաքներում:

Տեղի ունեցող գլոբալ աշխարհափոփոխական փոփոխությունները հանգեցրել են նավթի դերի նվազմանը էներգետիկ աշխարհափոփոխականության համակարգում, այս թայմանագրում նավթ արդյունահանող մանր շրջանները, ինչպես օրինակ Ադրբեջանն է, սկսում են կորցնել իրենց էներգետիկ առավելությունը եւ ժամանակի ընթացում դուրս են մղվելու այս գործընթացներից՝ հայտնվելով լուսանցում:

ԳԵՂԱՍ ՄԿՐՏՅԱՆ

Գյումրի

ՀԱՅՐԱԽԻՑ

Վերջապես ո՞վ պետք է մեզ պաշտպանի հոգեորսներից

Դեկտեմբերի 7-ին նրանք անգամ «Շիրակ» գերեզմանից էին հասել

Աշխարհում այսօր մարդու ֆաղափարական զանազան իրավունքներին ավելացել է այդ անվան մերի համոզեւ երկր ինչ ասես: Այդ թվում նաեւ՝ այլատերության իրավունք, հավաստաբանության իրավունք, որոնք, իհարկե, ներկայացվում են այլ բաներով ու փաթեթավորմամբ, շրջանումներին, հասարակություններին դարձնում օրենք, դառնում սղառնալի... Փառք Աստու, առաջին կարծես թե չկա հոգեորսության իրավունք հասկացությունը, մինչդեռ այդ երեսույթը մեզ մոտ էլ ցարունակում է ծավալվել:

Ամեն անգամ, երբ փողոցում ինձ կանգնեցնում են իրենց «Եհովայի վկաներ» կոչող հայազգի անձինք, ինքս երկու անգամ եմ զայրանում: Սեկ իրենց վրա՝ հասկանալի դաշտում, մյուսն էլ՝ իրենցից հեռանալուց հետո ինձ վրա, որ թեւ նրանց ինչ ուզում էի ասացի, բայց էլի բավականաչափ խիստ չասացի: Եթե շրջանումը որդես շրջանումը գուցե դաշտավորված է օրենքով դաշտանել իրենց ուզածը դավանելու նրանց իրավունքը, ապա ինձ՝ ֆաղափարու ոչ մի օրենք չի կարող, իրավունք չունի դաշտարել ակնազգ կախել նրանց ֆարգին: Իրենք էլ թող գնան իրենց համար դավանեն, ոչ թե իրավունք ունենան այսպես անվերջ հոգեորսությամբ զբաղվելու: Հոգաւոր Գյումրիում էլ նրանք ոչ միայն որդես ասես մարդկանց կանգնեցնում, ֆաղափար անվազն երկու-երեք մարդուց սեղ իրենց ֆարգանյութերը դրած կանգնում են, այլ նաեւ սների դմբերն են թակում, մարդկանց անդորրը խանգարում, մեկին վնասում եւ՝ հաջորդ անգամ մյուսն էլ գալիս: Ի՞նչ իրավունքով:

Խրախուսվելով այս բարձրորդի վիճակից, մեր բոլոր սրբազան զգացմունքները ունասակ սկող այս անձինք օրեր առաջ՝ դեկտեմբերի 7-ին, հասել էին անգամ Գյումրու «Շիրակ» գերեզմանոց, իրենց ֆարգանյութերն էին փորձում դեմ անել երկաւարի գոհ հարազատների 30-ամյա անանց վիճել սղառնող մարդկանց...

Ո՞վ կամ ի՞նչը դեմ է մեզ վերջապետ դաշտանի մման ունեւորություններից:

Խմբ. կողմից.- Ամբողջությամբ կհատում ենք մեր թղթակցի զայրույթը ոչ միայն «Եհովայի վկաների», այլեւ ֆայրայիչ բոլոր մյուս աղանդների նկատմամբ: Այս հարցում դեմ է ընդօրինակել եվրոպական մի ֆանի երկրներում գործող օրենքը՝ աղանդավորները իրավունք չունենան իրենց բրոշյուրներն ու գրուկները սալու կամ մասուցելու, այլ՝ դաշտի սակ կանգնած՝ իրենց ձեռքին դաշտելու դրամ. անցորդը եթե ուզենա՝ ինքը կարող է վերցնել դրամ:

Մյուս կողմից, կուզեինք նաեւ լսել, թե գյումրեցին այդ նույն օրը, դեկտեմբերի 7-ին, ինչպե՞ս հանդուրձեց, որ մեր որոշ կուսակցություններ 30-ամյա տարեկան օգտագործեցին նախընտրական ֆարգանյութերն անցկացնելու համար: Կարծում ենք, որ դա նույնպես աղանդավորություն էր, ֆաղափարական աղանդավորություն:

ՆԱԻՐ ՅԱՆ

Հայաստանում հեղինակական մթնոլորտ է...

հանրության վստահությունը չի վերականգնվում...

Նոր իշխանությունները հանրառատության...

դա հույս է նրանց. 120 հազար դրամ աշխատավարձով...

Ռուսական Մադրաս, սախուն վարորդ... Ես 20 տարի աշխատեցի...

«Իմ վագրը» Տանուն կարո՞ւսյալ երեխաների

Բարեգործական նպատակներով սարքեր նախաձեռնություններ են...

Տեղնսրական իրականություն

մտնում անում: Կամաց-կամաց հասանք հեծեղափոխական է...

Նանա Սաղաթյան, սոցիալ-նազեթ

Իմ ընտանիքը «Իմ ֆայլին» է ընտրել: Բայց զիստի՞ ինչու...

Եթե մինչ այժմ բոլոր ընտրություններին նախկին իշխանությունների...

ույթի նկատմամբ բոլորովին սարքեր գնահատական ու ընկալումներ ունեն:

փնտրելու: Իսկ ժողովուրդը երկար սղասել չի կարող: Ասեմ ավելին՝ ժողովուրդը...

Երկրի Աստված, սնտեսագեթ: Ես աշխատում եմ փոքր կազմակերպությունում...

Յու Առաքելյան: Միաժամանակ իշխանություն է ձեռնարկվում: Օրենքն ասում է...

Նու Առաքելյան: Միաժամանակ իշխանություն է ձեռնարկվում: Օրենքն ասում է...

Բարեգործական ակցիային միացել է Մանկական զարգացման հիմնադրամը: Այս կառույցը...

➔ 1 Առցանց «Շրիգել»-ը նրա մասին հողվածի վերնագրում «մեխա» բառն էր գործածել, ինչպես հայաստանցիներից շատերն են ընկալում Փաշինյանին՝ որդես փրկիչ: ARD-ի մեկնաբանը նկատել է, որ իս, թե «ընտրություններով խաղաղ իշխանափոխությունը լրիվ ավարտին հասցրած Հայաստանի» մայրաքաղաքի Հանրապետության հրապարակում հաղթանակը չեն տնօրնում, նախածննդյան հանդարտ սրամադրություն կա: Ընտրություններում հաղթանակած Փաշինյանի համար սա աղբիլին սկսված հեղափոխության նոր փուլ է: Նա ավելի շուտ հոգնած, քան ոգեւորված ներկայացավ մամուլին՝ խոստանալով սահմանադրական փոփոխություններ, կոռուպցիայի դեմ

ում, ինչը յուրաքանչյուր երկրի անհրաժեշտությունն է, բայց սրանով նոր իշխանությանը լայն հանձնարարական կա՝ դասասխանափոխություն ստանձնիր, դու՛ ավելի լավ արա: Հայերը լիքով հանրապետությանը, ինչպես զբոսաբերությանը, ՏՏ-ի վրա հենված ենտրությունն արթնանա: Սրան կօգնի ԵՄ-ին մեծածնունդ, անուստ Ռուսաստանի արտոնած սահմաններում: Հեղափոխությունը սասարելու համար Հայաստանը կարիք ունի արտաքին ֆադաբականության խելացի հավասարակշռության: Շոթա ու հնարավորություն՝ միաժամանակ, այլ ընտրություն չկա, գրում է «Ջյուդոյչե ցայթունգը»:

«Իմ ֆայլը» դաշինքին հաջողվեց այն, ինչի վրա դեռ ջանք են թափում Ֆրանսիայում դեղին բաճկոն

լրավականին սված անգլերեն հարցազրույցին, թե Հայաստանում ֆադաբական անհանգիստ վիճակը դայմանավորված է Սորոսի ֆինանսավորմամբ, հանդեսը նախ հիշատակում է, թե Փաշինյանը դեմ է արտահայտվել մայրաքաղաքի հեռու համեմատության: Հողվածի ենթավերնագիր դարձած «Հայաստանում մայրաքաղաքի եղել» եզրահանգումն հավաստում է նաև մեկ այլ հողում. գերմանական հեռուստատեսության առաջին ալիքի՝ ARD-ի 2015-ի «Էլեկտրիկ Երեսանի» մասին ռեպորտաժը, որից մեջբերելով հանդեսն ընդգծում է՝ «Հակառուսական այդպիսի սրամադրություն, ինչպիսին Արեւսյան Ուկրաինայում կա, Հայաստանում բացակայում է, քանի որ Ռուսաստանն իր զինուժով Ադրբեյջանի դեմ Հայաստանի անվտանգ

ՈԱՅԻԿ ԳՈՎՅԱԼՆԻՍՅԱԼ

Հայաստանի վասակավոր լրագրող

Տեսքերական դիտարկումներ

Դեկտեմբերի 9-ին երկիրն ընտրեց իր 7-րդ գումարման Ազգային ժողովը: Ինչպես եւ ակնկալվում էր՝ ձայների բացարձակ առավելությամբ հաղթանակ տարավ վարչապետ Նիկոլ Փաշինյանի «Իմ ֆայլը» դաշինքը: Ըստ Կենտրոնական ընտրական հանձնաժողովի հրապարակած տեղեկատվության, նախնական սվալներով դաշինքն ստացել էր ընտրություններին մասնակցած ֆադաբացիների 70 տոկոսից ավելի աջակցությունը: Երկրորդ եւ երրորդ տեղերում Բարգավաճ Հայաստան եւ Լուսավոր Հայաստան կուսակցություններն էին, որոնք երկուսն էլ դեռ ոչ այնքան վաղուց հայտարարում էին, թե սասարում են վարչապետ Նիկոլ Փաշինյանին: Այսինքն, մեծ ստացանք գործնականում առանց ընդդիմության խորհրդարան, որին կանդադառնան ստրել:

Ամենամախնական դիտարկումներով՝ բուն ընտրությունների օրը որեւէ արտառոց խախտում չարձանագրվեց: Արտառոցն այլ բան էր: Այն, որ կառավարող կուսակցությունը հասավ լիակատար իշխանության, վարչապետը գործնականում օժտվեց կայսերական լիազորություններով: Այժմ վարչապետին առանց այն էլ թնողների հոծ բազմությունը կսասնադատվի, եւ դա չափազանց վստահավոր է թե՛ հեռք իր համար, թե՛ երկիր: Ընդամենը, ոչ ոք ուսադրություն չի դարձնում այն հանգամանքին, որ ընտրություններին մասնակցել է ընտրական իրավունք ունեցող ֆադաբացիների կեսից դակասը: Ասում են՝ հաղթողները հո չէին խանգարում, թող ընտրողները գային ու մասնակցեցին վեբարկությանը, ազասորեն արտահայտեին իրենց կարծիքը: Չեն եկել, ուրեմն՝ նրանք «հաշիվ չեն»: Ձեւականորեն՝ այդպես է: Իսկ ըստ էության՝ ոչ: Որովհետեւ ընտրությանը մասնակցողների շատ նկատելի դակասը վկայում է, որ այս խորհրդարանը նույնպես չի արտահայտում ամբողջ ժողովրդի մեծամասնության սրամադրությունները, ուստի գործնականում այս խորհրդարանի լեգիտիմությունը նույնպես... կաղում է: Միմյուր մինչեւ ընտրությունները ինչքան էր շահավորում, որ նախորդ խորհրդարանը... լեգիտիմ չէր, քանի որ ձեւավորվել էր... ընտրակառառներին միջոցով: Հիմա էլ հո ընտրակառառը վճռական դեռ չիսաղա՞ց: Հրաժարվելով ընտրատեղանասեր գալ՝ ֆադաբացիները, ինչպես ասում են, վեբարկեցին... ոսբերով: Հիշում եմ՝ այդպես էին բնութագրում Հայաստանի հայաթափման երեսույթը նախորդ իշխանությունների դարազայում: Միթե նույն բանը չէր վկայում ընտրություններին մասնակցողների դակասը նաեւ այս դեղում: Չեւկան՝ նեւականում է հողսեր չէին կաղում նաեւ այս խորհրդարանի հեռ: (Իհարկե, մասնակցիցների թվի դակասը կարելի էր բացատրել նաեւ այլ դասառներով, սկսած... վաս եղանակից):

Մյուս դիտարկումը՝ շատ դժվար է հավասալ, թե Բարգավաճ Հայաստանի ու Լուսավոր Հայաստանի դասգամավորները գոնե կարելու հարցերում կհամարձակվեն ընդդիմանալ վարչապետ Նիկոլ Փաշինյանին: Թեւեւ դեկավար եղանակով Մարոնյանը հեռը ընտրությունների երկրորդ օրը հայտարարում էր, թե իրենք հավակնում էին... գլխավոր ընդդիմադիր դերին: Ով ուղում է՝ հավասա, ի՞ր գործն է: Ես, անկեղծորեն, չեմ հավասում:

Դառնալով վարչապետ Փաշինյանին, ինչքան էլ ոմանք նրան ասվածացնում են, անձամբ ինձ լրջորեն անհանգստացնում է նրա անփորձությունը: Ինչպես նաեւ այն, որ մինչեւ այժմ նա երբեմն-երբեմն աչի է ընկել ավելորդ անգողությանը: Վախենան, թե կարող է նաեւ հաջողություններից գլխադոսյի մեջ ընկնել: Եվ ես վստահ չեմ, թե նրա մեծավոր երջադասում կա ազնիվ, նվիրված, բավականաչափ համարձակ մի անձնավորություն, որ կարող է դեռության դեկավարի աչերում ուղիղ մայելով ասել՝ զգուսացե՛ք, բարեկամս, ինձ թիւն է՝ դուք այս հարցում սխալվում եք կամ սխալվելու ճանադարին է:

Ասում են՝ հիմ Արեւելի հողրագոյն հալիֆներից մեկը հասուկ մարդիկ էր դաղում, ովքեր ամեն անգամ նրան հողիարելիս ականցին ինչ-որ բան էին շոնում: Այլ ի՞նչ են շոնում ականցի, սիրակալ, - օրերից մի օր հանդգնում է հարցնել մի դակասական: - Երբ ինձ չափից ավելի են մեծարանքների արժանացնում՝ հանձնարարել են դարբերաբար հիեցել, որ ես էլ եմ մահկանացու, - դասասխանում է հալիֆը:

Խորհրդարանական ընդդիմությունը հալիֆի ականցին նրա մահկանացու լինելը հիեցնող այդ նույն դերը լիքի կասարեր, որն ավաղ, այս անգամ... չձեւավորվեց: Տա Ասված՝ Նիկոլ Փաշինյանն այնքան դեկական իմաստություն ունենա, որ կաղանա ինքն իրեն դաղել... սեփական ինքնավերահսկողության սակ:

Մի վեբցին դիտարկում ես, արդեն ավելի շատ որդես բարի ցանկություն: Բավական է ես նայել, հարգելի դարուն Փաշինյան, այժմ հեռքը Ձերն է, դեկավարել երկիրը եւ ախասեք չիսաթափեցնել հեռք այն ժողովրդին, որին շարունակ... վկայակոչում եք: Չոռանա՞ք, որ ամբողջ հայությունը, ախարիի հեռ միսին, այժմ... Ձե՛գ է նայում...

Շոթա եւ հնարավորություն. Գերմանիան խոջորացույցով հեռեւում է Հայաստանին

դայաբ, սնեսական եւ սղիալական բարեփոխումներ, արտաքին ֆադաբականության նոր մարավարություն, գրում է ARD-ի Մոսկվայի հասուկ թղթակից-մեկնաբանը: Նա ուսադրություն է հասկացնում ընտրություններին 48 տոկոս մասնակցությանը՝ նկատել սաղով, թե ընտրական գործող օրենքը հնացել է, կարիք ունի բարեփոխման, քանի որ հարցական է, թե ներկայացված 2, 5 միլիոն ընտրող փասացի բնակվո՞ւմ է Հայաստանում:

Լուսանկար՝ Գերմանիայի դաշնային կանցլերի դասոնական էջից 2018 թվական, օգոստոսի 24:

նավորներ՝ իշխանափոխություն, գրում է «Թելեդոլիս» ցանցային հանդեսի հողվածագիր Փեթր Մյուլբաուերը՝ անդրադառնալով Հայաստանում աղբիլյան իրադարձություններին հաջորդած ընտրություններին, որում Փաշինյանի դեկավարած ուժը ձայների «շատ հարմարավե՛ս՝ երկու երրորդն է սասում»: Հանդեսը, որը գերմանական մեղիա դասոն ոմանց սեսակեռով շատ լուրջ համարում չունի եւ որից առաջին անգամ ենք մեջբերում անում, մեռ ուսադրությունը գրավեց սարբեր աղբյուրներին իր հողումներով եւ ԼՂ հարցի հանդեղ անաչառ դիրհորոսմամբ: Հանդեսը նկատել է սաղիս, թե «Սերժ Աարգայանի՝ մինչ այդ կառավարող ՀՀԿ, որ երկրողական հարթակում Մերկելի ԶԴՄ-ի եւ րիստոնյա դեմոկրասական ԵԺԿ-ի հեռ է առնչվում, ներկա խորհրդարանից իսղառ բացակայում է, նրանց հեռ՝ սղիալ դեմոկրասական դաշնակցությունը նաեւ: Հողվածագիրն անդրադառնում է նաեւ Փաշինյանի ձգոններին՝ լավ հարբերություններ դաղողանել թե՛ ԵՄ-ի, թե՛ Ռուսաստանի հանդեղ:

Հողում անելով ԱԺ նախկին դասգամավոր Հայկ Բարոնյանյանի դեկտեմբերի 26-ին իրանական դեկական հեռուսաղնկերության

գոթյան երաշխավորն է», սխալ եզրահանգում, երբ Հայաստանի հեռ Ադրբեյջանի սահմանների դիմաց ոչ մի ռուս չկա: «Հայաստանի արեւելյան հարեան Ադրբեյջանը դաղանջում է հայերով բնակեցված եւ Արցաղի անումը կրող դե ֆակտո ինքնավար Լեռնային Ղարաբաղը, որ 1929-ին Սսաղինը շիս թուրական խորհրդային հանրապետությանն է փոխանցել», գրում է հանդեսի մեկնաբանը ու Հայաստանի՝ Ռուսաստանին աղալինելը բացասում նավթի դիմաց սղառաղնկող, ԵՄ կառույցներում խավիարասեր լոբբիսներ ունեցող Ադրբեյջանին դիմակայելու անհրաժեշտությամբ:

Արեւսյան հարեանի՝ Թուրիայի հեռ էլ հարաբերությունները լարված են, գրում է հեղինակը՝ նեւելով, թե դասառը միայն հայոց զանգվածային կոսորածները չեն, այլեւ այն, որ սուննի թուրական դեռությունը Ադրբեյջանում շիս եղբայրների դասողան է լինում ավանդաբար: Հարավային հարեանի՝ Իրանի հեռ հարաբերությունները թեւեւ այդքան էլ լարված չեն, բայց խմորագուրկ էլ չեն, եթե ի թիվս այլ հարցերի նկատի առնենք տեղի հայկական փոքրամասնությանն առնչվողները, գրում է «Թելեդոլիս» հանդեսը:

ՀԱՄԱՊՈՑ

Ըստ Մերգել Մարկովի, Նախիջեւանն ու Արցաղը Ադրբեյջանի մասն են կազմում

Ռուսաստանի ֆադաբական հեռագոնությունների ինստիտուտի գլխավոր սնօրեն, ֆադաբագետ Մերգել Մարկովը հայտարարել է, որ Ռուսաստանը ճանաչում է Արցաղի սարածային ամբողջականությունը:

«Մինչդեռ, ասում է Մարկովը, մի քանի սարի առաջ մեակվել է Կազանի բանաձեղը, որը կանխատեսում է Հայաստանի կողմից գավթված՝ Լեռնային Ղարաբաղի շուրջ երջանների Ադրբեյջանի վերհսկողության սակ փոխանցելը Հայաստանի եւ Լեռնային Ղարաբաղի աղաբաբական, այդ սարածների աղառազմակա-

նացման եւ ժամանակավոր կարգավիճակի փոխարեն»: Նա միաժամանակ նեւել է, որ Նախիջեւանը նույնպես «բուն աղբեյջանական սարած է»:

Հեսարրական է՝ Հայաստանից «դուխով» դասասխան կլինի, թե՛ ոչ:

Խելոք ընդդիմությանը խորհրդարան

Հայաստանի երրորդ հանրապետության դասնության մեջ ունեցանք առաջին խորհրդարանը, որտեղ իրական ընդդիմություն չկա: Ծառուկյանն անվերջ սարված է իր թղգեսներով ու դրանց մասին խոսելով: Էղնոն Մարոնյանն էլ, եթե Թոխմախի Մեերը տենչում էր Ռուսաստանին, այս մարդը տենչում է Երկրողային, իսկ թե Հայաստանին ով է տենչալու... անորոշ է:

ՍՈՒՐԵՆ Թ. ՍԱՐԳՍՅԱՆ

դրոճեմ

Տարիներ առաջ ժողովրդագրության միությունը Մամուլի սանը «Բանավեճը մեզանում» թեմայով կրթական կազմակերպել (հոդվածը գրվել է խորհրդարանական ընտրությունների օրեր առաջ): Ինչ-ինչ նկատարումներով հրավիրվածների թվում էի նաև ես: Սեղանի շուրջ սեղանակալները ընթացքում բոլորն իրար ջերմ բարեկամ էին և լայն ու բարյացակամ ժողով: Երկար-բարակ սոսնձերով հետո ի վերջո վարողը հայտարարեց, որ հրավիրյալների մեծ մասը ներկա են, ուստի կարելի է սկսել:

Սկզբում մի ժողովուրդի վիճակ էր նրանք, ովքեր փչ թե լի ճանաչված էին և ինչ-ինչ դաստիարակված վայելում էին իրենց անհատականությանը բարեհաճությամբ, դասական կեցվածքով և բացարձակ ու անվիճարկելի ճշմարտություններ ասողի տոնով սկսեցին այս ու այնտեղից անհմաս, օրվա թեմայի հետ հեռավոր կապ անգամ չունեցող հոդվածներ կատարել և հաղթական, բայց իրականում ոչինչ չասող մեթոդ արձայնել: Մյուս՝ փչ հայտնի և ոչ այնքան սիրված հասկանալի մի ժողովուրդի կազմակերպում և շարժում:

Քաղաքական բանավեճը մեզանում

Ֆորման էր մյուսների ուժգնությամբ գոյն արժանանալու համար նոր բանավեճեր օգտագործելով՝ աչքի ընկնելու մոդայիկ դարձած անգլերենախառը արտահայտություններով:

Երկու դասում էլ ես ինձ չեստեղծելով՝ լայնաբերական ասացի, որ մեզանում «բանավեճ» բառի առաջին բաղադրիչը մեզանում միտք բացակայում է և մնում է միայն երկրորդը՝ վեճը: Ազնվություն բարձրացավ, հասկալի «սիրվածները» փայտափայտված հարաբերակցությունում հաղթողները (որ այս անգամ էլ չկարողացա ուժեղների համակարգը լուրջ քննադատել):

Տաս արդյունավետ և անցելի այդ օրվանից, սակայն ամեն անգամ «բանավեճ» լսելիս ակամա մտաբերում եմ այն օրն ու համեմատություններ կատարում: Դեկտեմբերի 5-ի մայիսյան հեռուստաբանավեճը առիթ դարձավ կրկին այդ թեմային անդրադարձալու և մի ֆանի դիտարկումներ կատարելու:

Առաջին կարեւոր հարցը՝ այդ օրը կարճ քաղաքական բանավեճ: Նախորդ տարիների համեմատ կարելի է համաձայնել, որ բանավեճ իսկապես ունեցանք: Իսկ առաջինը լինելու համար՝ նաև հաջողված: Բայց այ, քաղաքական լինելուց, ցավով, այն ժամ հեռու էր: Ավելի շատ օրում մեծադեր կախված էր անհանդուրժողականություն, «սերերի-ստիսակների» բախում, միմյանց մեծելու անհագ ձգտում, ֆան այլ բան:

Մասնակիցների մի մասի մոտ նկատելի էր նախադասարարական լինելու, գրագետ ու տարրական խոսքի անհմտությունները: Մի մասն էլ վստահ լինելով իր փորձի ու բանադասարանի, արագ-արագ խոսում էր՝ իշխանություններին իր հավասարությունը հերքական անգամ արդարացիություն, խորհրդարանում իրենց էլիսայի համար հերքական անգամ սափուկ անհամար անհամար, շատ կարեւոր բան ասելու և թիմակիցներին դուր գալու խնդիրը լուծել: Բայց այդպես էլ հին խոսույթները կրկնելուց բացի որևէ նոր բան չասվեց:

Երկրորդ քաղաքական ուժը լինելու մեծակամը հերքական անգամ արդարացիություն ծառայողն էլ, որն իմ կարծիքով ամենաանմիջականն էր, ու թեև «հարվածներ չի ավարտել», բայց ցավոքսանելի էր ասաց այն, ինչ իրեն էր հարձակ:

Նախադեմոքր չունեցող հեռուստաբանավեճը փաստեց նաև մի շատ կարեւոր հանգամանակ: Գործող իշխանության կողմից անստեղծ խնդիրներն արտահայտող

ընդդիմություն, որը ժամանակակից քաղաքական համակարգերի կարեւոր բնութագրիչներն է, փաստորեն չունենալ: Ընդդիմությունը, որը քաղաքական կյանքի սուբյեկտների դիմադրություն է իշխանության դեմ, որը ներքին և արտաքին քաղաքականության մեջ չի իրականացնում իշխող սուբյեկտների որոշումները և մեկի քաղաքականության հակադրումն է մյուսի քաղաքականությանը, իսկապես դեռ չկա: Քանի որ իշխանությունն է ընդդիմության միակ բնութագրիչը և իշխանությունից դուրս չկա ընդդիմություն, որը կրկնում եմ՝ առայժմ բոլորովին և օբյեկտիվորեն չունենալ:

Չայտնի է նաև, որ ընդդիմությունը, ինչպես և իշխանությունը, ժողովրդից ծնունդ առնող երեւոյթ է՝ իր խորքային, ընդդիմադիր դասառնությունով ու հիմնավորումներով և կոնկրետ իրավիճակում ձեւավորվող երեւոյթ չէ, այլ հասարակական կենսական անհրաժեշտություն: Քաղաքական ընդդիմությունը, որն ակտիվ անհասների կազմակերպված խումբ է, որը միավորվում է ընդդիմադիր, արժեքների, նպատակների գիտակցման և շարժման է քաղաքական իշխող սուբյեկտների դեմ՝ դեմքային իշխանական համակարգում դրսևանալու դիրք գրառելու համար, իսկապես ժողովուրդի չե

ղավ: Այն դեպքում, երբ վաղուց հայտնի է, որ դրա գործունեության բացակայության թաղանթներում անհեռա էր դասակարգվել ժողովրդավարական հասարակության կայացումն ու զարգացումը:

Չեսո էլ՝ ժողովրդավարացման գործընթացի (ներկա ուժի որդեգրած հավասարեցր) զարգացման աստիճանը որոշվում է մի շարք չափորոշիչներով, որոնցից կարեւորը ընդդիմությունն է: Այնպես, մայիսի սեղի ունեցած իշխանափոխության արդյունքում բոլոր քաղաքական ուժերը դեմ է ընդդիմացած լինելն նոր քաղաքական իրավիճակին և համարժեք քաղաքական գործունեություն իրականացնելին: Սակայն ինչպես ցույց սվեց անցած ժամանակակից վեճը (նախորդ 4-5 ամիսները), նրանցից է ոչ մեկն այդ ուղղությամբ որևէ գործողություն չիրականացրեց, իսկ ընդդիմությունը ընդդիմադիր չէր ցուցնում: Այնպես, սրանաբանական կլիման, որ սեղանների 23-ին սեղի ունեցած Երեւանի ավագանու ընտրություններում կրած ջախջախիչ դաժանությունից հետո 337-ն էր ԲՀԿ-ն անջատվելին վարչապետի թիմից, իրենց հայտարարեին ընդդիմություն և սկսեին որոշակի իմիջային փոփոխություններ իրականացնել հաջորդ խորհրդարանում իրենց սեղի արդարացիություն, ինչպես նաև մանդատների թիվն ավելացնելու նպատակով, որը չարվեց:

Բանավեճի ընթացքում ակնհայտ դարձավ, որ այն դարձապայում երբ 70 է ավելի թվում համակրում է Նիկոլ Փաշինյանին և իր կառավարությանը, ավանդական երկրորդ ուժը, Գագիկ Օտարովյանի գլխավորությամբ, նույնպես համակրում է Փաշինյանին, Էդմոն Մարտիաչյանը, Արամ Սարգսյանը՝ նույնպես, իսկ մյուս մասնակիցները բացահայտ չցույց էին դնում իրենց քաղաքական համակարգը՝ նույնիսկ Արթուր Բաղդասարյանը, առաջ ընդդիմության մասին խոսելն անհմաս է:

Ընդդիմադիր իրական կեցվածք էր որդեգրել թերևս միայն հանրապետական Կիզեմ Սարգսյանը, ում խոսքը սակայն որոշապես ջղային էր: Ավելի շատ նա փորձում էր իմնադրամասնավել և իր հերթին «ոչնչացնել» գործող իշխանություններին, իսկ այդ մեթոդով հաջողություն աղաչողները միտք չէ, որ հաջողվում է:

Լավ է, որ ունենալ մի վիճակ, ինչը կարելի է համարել ազգային համաձայնություն, կամ շատ բաղձալի ու անիրական թվացող միասնական դասական վիճակ: Ի դեպ, դասական դիրքերից կարող եմ վստահեցնել, որ դասական բոլոր

այն կենդանանում, երբ միասնական ենք եղել, անկախ ուժերի ու հնարավորությունների հարաբերակցությունից, անդամայն հարթել ենք (Վանի 1896 և 1915 թթ. հեռուստաբերը, Սարգսյանը և այլն): Այսինքն՝ միասնականությունը շատ հզոր գործոն է անմախաղեղ հաջողություններ գրանցելու համար: Իսկ իրական ընդդիմության սաղմերն իմ կարծիքով կենսավորվել ենք մեկուսի սարի հետ, երբ շոտլանդի կլիման գործող իշխանության ձեռքբերումներն ու բացթողումները...

Կարծում եմ նաև, որ բանավեճի այս ֆորման այնքան էլ ձիտ չէ, որովհետև ինչպես էլ երկար ժամանակ, 10-12 քաղաքական ուժ չեն կարող արդյունավետ ներկայացնել իրենց դիրքորոշումները: Իրականում բանավեճն ավելի իմաստահարուս կլիմա այն ժամանակ, երբ սեղի է ունենում մրցակից քաղաքական ուժերի միջև, որոնք ունեն սարբեր դիրքորոշումներ, որոնց հայեցակարգերը բախվում են: Իսկ ի՞նչպե՞ս բանավեճում իրականում ընդամենը երկուսն էին իրար ընդդիմադիր, մեծամասնությունը նույն քաղաքական գծի վրա էին, այսինքն, սաստում էին իշխանությանը, իսկ մնացյալներ հանդես էին գալիս ոչ թե որդեմ մրցակիցներ, այլ նույն դիրքորոշմամբ սարբեր մարդկանց խմբավորումներ:

Կարծում եմ ձեռաչափը խոցելի էր նաև այն առումով, որ քաղաքական առաջնորդներին սրված էր երկու ուղի, իսկ դա շատ կարճ էր դիրքորոշում ներկայացնելու և ֆնանկելու համար, ֆանի որ է փսրեմալ իրավիճակ էր ստեղծում քաղաքական գործիչների համար: Այդպես էլ չհասկացվեց՝ ով էր թիրախն էր և ով դաժանակիցը: Միայն դարձ դարձավ, որ հիմնական բախումը սեղի էր ունենում հին քաղաքական ուժի և նորի միջև, և մնացածները կարծես հայտնվել էին ավելի շուտ դիտարկող կարգավիճակում, ինչը իրենց իմիջին, ըստ էության, այդքան էլ օգուտ չէր:

Ակնհայտ էր նաև, որ ամենափնտրված Փաշինյանն էր: Քննադատելու մեծ փորձ ունենալով և իրեն մրցակցությունից դուրս վիճակում թողնելով՝ նա կարողանում էր ավելի հստակ ու նպատակալից հանդես գալ և ասել այն ամենը, ինչը ծրարել էր, երբեմն չխորհելով նաև գոյակալության ներքին հարվածելուց: Մի բան, որը չես կարող արձանագրել մյուսների դեմքում: Այդպես օրինակ՝ այս օրերին երկուստեղծված ոչ այնքան ցանկալի սոցիալ-սենսական կացության վերաբերյալ շեղական և գործնական բավականին իրատեսական առաջարկություններ արեցին Սուրեն Սահակյանն ու Վարուժան Ավետիսյանը: Սակայն դրանք արժեւորեց միայն Փաշինյանը՝ իր հարցն ուղղելով ոչ այլ մեկի, ֆան հենց Ս. Սահակյանին: Դա էլ կարծես հոյս մեծնչեց, որ 30 մրդ գողացված երկուստեղծված ֆրեական հետադիմական հետ վերցնել ընդամենը 30 մլն, դրանով միտքարվել է թույլ սալ ունանց արդարացի քաղաքական դասը, չի իրականացնում: Դրանք, որ հաջորդ տարիներին ջրի երես կհանվեն սենսական, քաղաքական և գործնական կարողությունների ցանցերը, կդասվեն և կունենան անհնազանդ խավոր դերակատարները, իսկ «Երեւանի» թալանիչներին հնարավորություն կընձեռվի փոխհատուցել, որից հետո կարելի կլինի ուժի բերել երկրի սենսությունը, բունտը նրան և ազատել վստահավոր խոցելուց:

Ամփոփելով. առաջին անգամ իր թերություններով ու դասական կողմերով հանդերձ, մեզանում իսկապես քաղաքական բանավեճը կայացավ: Դրանով այն ժամանակակից կրթադաս (վաճ չէր լինի որևէ իրավաբանություն այն դարձնել նաև դարձալի) և իր ձեռաչափի մեջ կներառի նաև մեր կյանքի սարբեր ոլորներ:

8.12.2018

Գազամատակարարման հարցերը ուշադրության առարկա

Հայաստանի և Արցախի հանրապետությունների գազամատակարարման հարցերը կարեւոր նշանակություն ունեն սենսության հետագա զարգացման համար:

Եներգետիկայի բնագավառի անվանի գիտնական, Հայկական էներգետիկական ակադեմիայի հիմնադիր նախագահ, սեյսմոլոգիկական գիտությունների թեկնածու Ստեփան Գաղիկյանը վերջերս որդեմ գիտական աշխատանք ավանդադրել է «Հայաստանի գազամատակարարման դասնությունը» մենագրությունը:

Աշխատանքում ունի հանրագիտարանային բնույթ: Հավաքվել և ուսումնասիրվել են բազմաթիվ աղբյուրներ: Կարող է օգտակար լինել էներգետիկայի բնագավառում աշխատող մասնագետների և գիտնականների համար:

Աշխատանքում վերլուծված է Հայաստանի և Արցախի վառելիքային էներգետիկ համակարգի խնդիրները սկզբնավորումից մինչև մեր օրերը: Բերված են հարուստ տեղեկատվական սվյալներ և վերլուծություններ կաղված Հայաստանի գազամատակարարման զարգացման խնդիրների հետ: Աշխատանքում բերված են դասական սվյալներ Հայաստանի և Արցախի գազի սենսությունների արդի վիճակի և զարգացման հեռանկարների մասին:

Սուրեն Ավետիսյանը եմ որոշ հասկանալի այդ աշխատանքից:

Անցած տարիների ընթացքում գազամատակարարման խնդիրները ունեցել են բազմաթիվ դժվարություններ թայմանավորված 90-ականների շրջանակումների, դասառվածական իրավիճակի և այլ հարցերի հետ: Այդ ժամանակահատվածում բնական գազը սրվում էր բնակչությանը ընդհանուրով: Հայաստանը չունենալով սեփական վառելիքային էներգետիկ ռեսուրսներ, այն ներմուծել է դրսից հարթահարելով բազմաթիվ դժվարություններ և խոթեր: Այս աշխատանքում փորձ ենք անում գնահատել մեր անցած ուղին և նշել ձեռքբերումները: Գազամատակարարման բնագավառում հիմնականում աշխատում են մեր հանրապետության ուսումնական հաստատություններն ավարտած մասնագետները: Ներկայումս Հայաստանի մի շարք բնակավայրերում բնակչությունը դեռևս բնական գազից չի օգտվում: Անհրաժեշտ է մտածել այս մասին և հնարավոր կարճ ժամանակում լուծել այս խնդիրը, գրում է հեղինակը:

Աշխատանքը հեղինակի երկար տարիների հետադիմական աշխատանքի արդյունքն է: Առաջիկայում աշխատանքում ավելի ընդգրկում և բարելավված սարբերակով կներկայացվի հանրությանը:

ՍՏԵՓԱՆ ԳԱԳԻԿՅԱՆ

ԳԵՂԱՍ ԸՅՈՒՐՈՒՄՅԱԼ

Ավսրիա, Չրաց

Որ 2018-ի ամբողջական իրադարձությունները զուտ հայաստանյան գործընթացներ էին, կարծում են դրանց արդյունքում իշխանության եկած նորոյա ուժերից առավել վստահ են ցարժման հարյուր հազարավոր մասնակիցներն ու աջակիցները: Եվ այսուհանդերձ անկարելի է չարձանագրել, որ Փաշինյան եւ ընկերությունն իրոք անհնարին թվացողն իրականություն դարձրին, ցարժեցին անարժեքն ու հայ մարդուն եւ առաջին հերթին հայաստանաբնակիցն առաջիկայի հանդեպ հույս ներգծեցին: Այս դարազայում անհասկանալի է իշխանության եւ նրան մեծապես որոշողի դերի դաշնակցի գլխավորապես այլոց, մերթումային որակավոր միջավայրի օգնությամբ, լուծելու հեղափոխության բուն նպատակը՝ Հայաստանի Հանրապետության լիարժեք կայացումը, սնտեսական հզորացումը, ուր մշտապես հիմնական գործոն է հռչակվել Հայաստանի հղաքաբաղակը:

Ինչ-որ առումով նախորդներից եկող գործընթաց, երբ չզիստե ինչ ցարժառիթներով երկիր էին հրավիրվում նորեկան մրցանակակիրներ, անվանի ու հայտնի սնտեսագետներ, իրենց երկրները վերափոխած նշանավոր այրեր: Առաջին հայացքից նմանակր կարծես արդարացված էր. ինչ-որ բան անել, աշխատանքի տրամադրություն ստեղծել, որոնք հինգ տեղ մի փոքր սնտեղներ, թերեւս դարձվի, որ յուրօրինակ բիզնեսի դարձագույն դրսեւորումներ էին, ընդամենը Կառույթ հետադարձող նպատակներ: Չէ՞ որ հրավիրվողների դասախոսություններին մասնակցելու մուտքի վճարները հարյուր հազարավոր դրամներ էին կազմում, նրանց հետ ընթրիֆորուցներին ներկա գնվելը՝ միլիոն եւ ավելի դրամ էր գնահատվում: Փողերը ծախսվում էին, թանկ ժամանակն անցնում էր, եւ որոշ օրջան անց դարձվում ու հաստատվում, որ դրանք որեւէ հետեւանքի չհանգեցնող ձեռնարկումներ էին, ժողովրդական խոսքով ասված՝ ջուր ծեծելու դեպք մի բան: Եվ հերթական անգամ հարցը՝ իսկ ինչ անել, ինչու էր բնականաբար: Փորձեն ինչ-որ առումով դասախոսական փնտրել:

Արդեն որեւոր անգամ հայաստանաբնակներիս համար բնորոշ դարձած ընթանական հանգանակների բերումով վերջին տարիներին դարձրեք արդարացի էն հյուրընկալ ու բարյացակամ Ավսրիա: Այս երկիրն նվիրված Հայկական սովետական հանրապետության «Ավսրիա» հրադարձական միջ տեղեկանում են, որ 1890 թվականին, հազիվ 130 տարի առաջ, երկրի մայրաքաղաք Վիեննայում ընդամենը 60 հայ կար, 1962-ին՝ մոտ 300 հայ, հիմնականում հոգեւոր, մշակութային ու առեւտրա-արհեստագործական դասի ներկայացուցիչներ: Իսկ ահա հեղինակիս մտահոգող գյուղորոշի վերաբերյալ բաժնում կարդում ենք. 1970-ականների Ավսրիան ունի բազմաձյուղ գյուղատնտեսություն, ուր մշակում են հացահատիկ, բանջարեղեն, դեղորայք ու խաղող, իսկ 1 կովի միջին տարեկան կաթնատվությունը կազմում է... 3084 լիտր: Կարծես Հայաստանի Հանրապետության մերօրյա դասերն է ներ-

կայացվում՝ երեկվա, այսօրվա եւ թերեւս վաղվա. քանզի արդեն երեք սասնամյակ ՀՀ գյուղորոշի կառավարիչներին չի հաջողվում անգամ նվազագույն արդյունքներով նպաստել նորանկախ երկրի սնտեսության կայացմանը, ինչու է՞ զարգացմանը, որը նկատում ենք մերօրյա Ավսրիայի դարազայում:

Եվրոպայի կենտրոնական հատվածում գտնվող այս երկիրը տարածվում էր քաղաքային մեր 3-ադաշիկն է, 1 բնակչի հաշվով նույնքան վարելահող ունի, որքան մենք՝ 1700 բառակուսի մետր: Բայց արի ու սես՝ հիմնական դարձնաթերթերի եւ վերամշակվող գյուղատնտեսական հումքի առումով գրեթե ինքնաբավ է: Ինչ-է՞ շնորհիվ. հիմնականում գյուղորոշի գործունեությունը վերանայելու: Համապատասխան սնտեսվարումը, Երկրի մոլորակի ու հատկապես էլ լինի, ինչ կրնի ու ռասայի կողմից էլ դեկավարվի,

գործության ու հատկապես խաղողագործության ոլորտներում: Այն ինչդեպ կար նախորդ դարի 90-ականներին, գրեթե նույնուպամբ կրկնվում ու ցարունակվում է 2000-ականների երկրորդ սասնամյակի ավարտին: Գյուղատնտեսությունը նվազում է, որակն ընկնում, գները բարձրանում, եւ ոչ մեկն այս աղետալի գործընթացը խնդիր չի համարում:

Այս դարձանքներում, ինչքան էլ սնտեսվարման առումով վիճակը տարօրինակ համարվի, օրվա ու ժամանակի կարգախոս է հայտարարվում Հայաստանը ազգային երկրից բարձր տեխնոլոգիաների երկիր դարձնելու մոտեցումը, կուզե՞ք գաղափարը: Դե գրավիչ է ինչու՞՞՞ տեղեկատվական տեխնոլոգիաներ, թվայնացում, ծրագրավորողներ, ինչու էլ, կեղտոտ ռուբր, արհեստական արեւ, մի խոսքով՝ 2-րդ...: Որ ասենք հրեից դեռությունն այս ամենն ունենալով հանդերձ ցարունակում է ստեղ-

վասահաբար կարելի է նշել, որ ներկայիս Ավսրիայի երիտասարդ վարչապետը, ինչդեպ իր բազմաթիվ նախորդները, հղատնության զգացում են արդում, որ երկրի բնակչության միջին տարիքն աշխարհում ամենաբարձրներից է, քանզի այլեւայլ դարձանքների կողմն երաշխավորում են իրենց մարդկանց լավագույն սննդակարգը: Երկրի առեւտրային ցանցում վաճառվող հիմնական արդարների վրա նշանակում է Ավսրիայի դրոշմ, որը որակի երաշխիք է: Ընդունված մոտեցում կա, որ երկրի սնտեսության դասախոսություններն իրենց ցաս անհարմար վիճակում կզգան, եթե Ավսրիա ներմուծվի ինչ-որ բան, որ իրենք զլացել են ստեղծել: Միայն նման մոտեցման արդյունքում է հնարավոր դարձել ոչ միայն առավելագույն դարձնադարձության հասնել, այլեւ արտարել այն ամենը, ինչ անհարձեւ է ցարային ավս-

տկուն է զբաղված, մեզանում՝ 40 տկոսը, նրանց արտարած կաթն այնքան ցաս է, որ լիտրը նկարում դասկերված 57 ցենտով են առաջարկում, որը ՀՀ արժույթով մոտ 300 դրամ է կազմում, որի կեսը հարկերն են, բյուջեի ծախսերի տեղով մարդկանց վերադարձվող գումարներ, նրանց առօրյա նպաստավոր դարձնող միջոցներ: Սազվում է, որ ՀՀ գյուղորոշը նվազագույն է կատարում իր 3-րդ խնդիրը՝ հումքի առաջիկայում վերամշակողներին, որտեղ մասամբ տեսանելի են ծխախոտագործությունն ու ծխախոտի մշակումը:

Այսօրինակ հարցերի դասախոսները փնտրելու համար հարկավոր է ընդամենը դարձել. ինչ ճանադարձով են Ավսրիայի կառավարիչները կարողանում յուրաքանչյուր տարի մինչեւ 600 հազար տոննա խոզի միս արտարել, Իսրայելում այս ցուցանիշն առաջիկայում են հավի մի առու-

Ավսրիայից՝ Իսրայելով-Ճադոնիա Մտում՝ միշտ Հայաստանը

հիմնական 3 նպատակի իրականացման է ուղղված՝ սնունդ մարդկանց համար, կեր անատուններին եւ հումք վերամշակման նպատակով: ՀՀ դարազայում կարող ենք արձանագրել. մեր բնակչության սննդակարգը հիմնականում ներկրվող հումքից է, սկսած հացահատիկից, կաթնամսամթերքներից մինչեւ հատկապես ընդունվողները, բուսական ու կենդանական յուղերը, ցարաբազը, սոխը, սխտորը...: Երկրորդ նպատակը՝ կերեր անատունների համար՝ որդես խնդիր չի դիտարկվում, անմասկեր ստեղծող գյուղորոշը դեկավարող տարի մեկ փոխվող նախարարներից սկսած մինչեւ նեղ մասնագետները նկատի ունեն ամառային օրջանի կանաչն ու ձմռան համար կուտակվող չոր խոտը: Թե ինչով են կերակրվելու ՀՀ-ում դաշնակր տասնյակ հազարավոր խոզերն ու միլիոնավոր հավերը, դա ոչ մեկին չի հետաքրքրում: Արդյունքում ունենք մի վիճակ, երբ առեւտրային ցանցում որդես կաթնամթերքներ կայացվող դարձնում ընդամենը կաթ դարունակող արդարն է, իսկ կաթ արտարող գյուղաբնակր կաթի մթերման գնից մշտապես դժգոհող մեզանեստ:

Համանման դասկեր է գյուղորոշի գրեթե բոլոր ձյուղերում՝ մսամթերքների, բանջարա-բուսանային մշակութային, այգե-

րիացում՝ դանակ-դասառաբարից մինչեւ կենցաղային էլեկտրատեխնիկա, դեղերից մինչեւ մարզագույն, հագուստից մինչեւ աներեւակայելի արտարածից: Երեւանի դեղատնտում ավսրիական արտարության մի քանի սասնյակ մշակութային ու անվանումների դեղերի կարելի է հանդիպել, իսկ հակառակը չենք նկատում: Իդեալ, ավսրիական բնակավայրերում դեղատներ ու ծխախոտի վաճառքի կետեր գտնելը հեւս գործ է:

Սիրողական մակարդակով դիտարկելով ավսրիական միջավայրը, կարելի է նշել, որ լուրջ մնարկում է դասառաջում մեր իշխանության հատկապես վերջին այն հայտարարությունը, թե ՀՀ-ում գերակա դեպք է լինեն տեղեկատվական տեխնոլոգիաները, զբոսաշրջությունն ու հանրադրույնաբերությունը: Իսկ ինչ է, մեր մարդիկ դարձրել են լինելու անվերջ չինական ու թուրքական արտարության, ասենք՝ կոշիկ ու բաձկոն գներ: Այս արտարատեսակներն Ավսրիայում գերազանցապես բնական կաշիներից են դասառաջում: Անշուտ, անեւ լավագույն կառավարվող գյուղորոշի ցնորհիվ, որտեղ դաշնակր 5-6 մլն խոտորն ու խոզը կաթ ու միս առաջիկայում բացի նաեւ կաշվի հումք են դարձնում: Մենք դարձադեպ այլ անելիք չունենք, քան է՝ հետեւել նման ոչ բարդ զարգացումներին, նպաստել անասնաբուսաբանական երիտասարդների ուսուցումը, որտեղ անբարյացակամ հարեւան երկրի արտարանները, այն մշակել երեւանում անգործության մասնված ձեռնարկությունում: Ինչու է հայաստանյան սնտեսվարական միտն այսչափ անօգնական վիճակում, երբ այլոց կողմից դարձադեպ ձեռքի հետ լուծվող հարցերը մեզանում գերխնդիր են հռչակվում, անհասանելի հայտարարվում: Զգիտե ինչ ցարժառիթով Հայաստանի Հանրապետությունը փոքր է համարվում, երբ թե՛ Ավսրիայում, թե՛ մեր հարազատ երկրում 1 մ-ի վրա մոտ 100 մարդ է արդում, թե՛ մեկում, թե՛ մյուսում վարելահողերը տարածների 17-ական տկոսն են կազմում... Բայց արի ու սես, որ այստեղ գյուղորոշում աշխատունակ բնակչության հազիվ 5

մով, քանզի կրնական ցարժառիթով խոզի միս չեն օգտագործում: Ինչդեպ է ճադոնիային հաջողվում իր 125 մլն բնակչությանն անհրաժեւս բրնձի 12 մլն տոննա արտարությունն իրականացնել, երբ երկիրը կարելի է սակավաող դիտարկել: Համապատասխան տեղեկատվական հաղորդումների օգնությամբ հետեւում են նման գործընթացներին, որոնք հազվադեպ են ինչ-ինչ աղետների հետեւանով խնդիրներ հարուցում, գնաճի դասառա դառնում: Ավսրիացին խոզի միսն է վայելում, իսրայելցին հավի միսը, ճադոնացին սուտիւն, արգենտինացին ստեյկը, Հոլանդիա աւելիս կատսֆիլն ենք հիւտում, Եվրոպայի դարազայում դանիքը, Իսրայիան մսաբերելիս մակարոնն ու լիցցան, Զեխիան, Ֆինլանդիան կան Ծոտանդիան հիւտելիս զարեջուր, օղին ու վիսկի: Այստիպին է մարդ-արտարածը, անկախ՝ տարբեր տեղերից ինչու գնատատակացից:

Մեզանում ՀՀ կայացման հիմնական ոլորտներից մեկը հանդիտագող գյուղատնտեսությունը կարծես միայն խնդիրներ է հարուցում՝ մեկ կաթնամթերքի գնի ու որակի տեղով, աղա ձիու միս առաջարկելով, տեսար Կրասնայից ներկրված լոլիկ հրամցնելով, Ադրբեյջանից խնձոր, տարածաշրջանի ու հերակր երկրներից ինչ դասառի: Իսկ ահա հայկական հարյուր հազարավոր հեկտարներ բարեբեր հողերն անմշակ են, դրանք խոտարների ու արտարարների են վերածվում: Օրտս յուր տարածվեց, որ ՀՀ գյուղատնտեսության նախարարությունն առաջիկա տարիների համար ոլորտի զարգացման ռազմավարական նոր փաստաթուղթ է դասառաջում: Ողջունելի է, միայն թե նախորդների ճակատագրին չարձանան, նպատակ ՀՀ սնտեսության ցարժին, աշխուժացմանը, զարգացմանը: Այստեղ մի դարձ հաշվարկ կատարեցի. առաջիկա տարիների կանխատեսվող միջին 5 տկոս սնտեսական աճի դարազայում ՀՀ ՀՆԱ-ն 10 տարի անց կհասնի 20 մլրդ դոլարի, որդիս ցուցանիշ ունի ներկայից Մոլդովան, մեր տարածի ու բնակչությանը մոտ երբեմնի խորհրդային այր երկիրը:

Եզրակացությունն իմեներդ արեք: 05.11.2018 թ.

ՖԻԼՄ ԵՆԻՔՈՐ

Օրսոն Ուելսը «Երրորդ մարդ» ֆիլմում առաջ է փոխում մի ցինիկ սեսուիթ, թե ինչն է որոշ մեծակույթները դարձնում սեղծարար, իսկ որոշ մեծակույթներ՝ ոչ: «Շվեյցարիայում եղբայրական սեր էր սիրում, 500-ամյա ժողովրդավարություն ու խաղաղություն, եւ արդյունքում ի՞նչ սեղծեցին նրանք: Կլուով ժամացույց»: Սա խաղաղության կամ ժողովրդավարության սեղծարար ներուժի անաչառ հանրագումարը չէ, ընդամենը մի փոքր ավելի ճշգրիտ ներկայացնում է շվեյցարացիների մեծակույթային ձեռքբերումները: Մեսրոպյանի արվեստի թանգարանը սակայն, կարծես շեղվելով սրամաքանությունը, նույնը բանն է ամրացնում:

Հայաստանի վաղ ժողովրդավարության արվեստի մասին արված մի հիմնական ուսումնա-

ժամանակ: Իսկանով ոգեցնված արաբական ուժերը, նաեւ մանրամասն, սոցալալիստիկ էին հայերի համար, որոնց հայրենիքը ժամանակ առ ժամանակ կառավարում էին Օսմայանները, Աբբասյանները եւ սելջուկները: Հայերը 12-13-րդ դդ. սփռված էին դարձել Միջերկրական ծովի արեւելյան հասարակած Արեւմտյան Եվրոպայի խաչակիր երկրների դեմ, որոնք երբեմն աչքի էին ընկնում կառուցողական դաշինքների առաջարկներով, երբեմն էլ՝ ուժի կիրառմամբ, սակայն այդ ամենը նոր դասերազրությունների եւ մեծակույթային փոխանակման համար օգտակար աղբյուր էր:

Հայաստանը գտնվում էր Արեւելքի եւ Արեւմուտքի կապող գլխավոր առեւտրային ուղու վրա, եւ ցուցադրվող նմուշներից ցատկեր, որ աչքի են ընկնում հարստությամբ ու բազմազանությամբ, սեղ էին գտնում հայկական ամրոցներում, որոնք այնքան

մեզ նոր կրոններ, նոր փիլիսոփայություններ ու նոր ֆաղափական գաղափարախոսություն: Հայ մեծակույթը չի կլանել միայն իր միջով եւ շուրջն ընթացող հոսանքները: Տարածվելը եւս կարեւոր ուժ է եղել, ֆանի որ հայ սփյուռքը ցրված է եղել աշխարհի սարբեր ֆաղափներում: Հայերը կենսական դեր են խաղացել Բյուզանդական կայսրությունում, սեղծել են համայնքներ Երուսաղեմում, Հալեպում եւ Կոստանդնուպոլսում, ամուսնական կապեր հաստատել ֆրանսիացի խաչակիրների հետ, վերաբնակվել Ղրիմում, հեռակեցեք հիմնել Իսպիայի ուլյասագնացների ճանապարհների երկայնքով: Ցուցադրվող ամենացնցող նմուշներից մի ֆանիք Սոփիանի արվարձան Նոր Ջուղայից են (Իրան): Հայ համայնքը սկսեց այնտեղ հաստատվել այն բանից հետո, երբ 150.000 հայեր բռնի կերպով տեղահանվեցին Հին Ջուղայից,

Նյու Յորք. հայացք դեպի ամենահին ֆրիսոնյա ժողովուրդը

սիրություն վկայում է, որ ինչքան էլ ցրված էին մարդիկ, որքան էլ հաճախակի էին դառնում մեծերը կամ ցավալի՝ դառնալիս մեծերը, հայոց մեծակույթային զարթոնքը, միեւնույն է, անկասելի էր:

«Հայաստան. արվեստը, կրոնը եւ առեւտրը միջմարտում» ցուցահանդեսը մտնում է ֆրիսոնյա սեղծարարությունը հայոց ֆրիսոնյան սկզբնավորումից (4-րդ դար) մինչեւ 17-րդ դարը, երբ տղազի գրեթե շրջանառությունը կապում էր սարածաբանն ու այնտեղ բնակվող մարդկանց վերածնունդ՝ ավելի լայն մեծակույթային հոսանքների հետ:

Ցուցադրված ավելի քան 140 նմուշների մեծ մասը խոսում է հայ ժողովրդի մեծակույթային կայացման մեջ ֆրիսոնյան դերի մասին: Երբ Տրդատ արքան 4-րդ դարում փոխեց երկրի կրոնը, Հայաստանը դարձավ նոր հավասքող դասընտանիքի ընդունած առաջին ղեկավարությունը: 4-5-րդ դդ. ֆառակողի ֆանդակը ցույց է տալիս այդ բազմադարյան լեզուները, որոնք հյուսվել են այդ որոշման շուրջը: Կողմերից մեկը դասկերտում է մի հարուստ հագնված շղամարդու՝ վարձակալի, հավանաբար՝ Տրդատին, որի դավանափոխության ուղին սկսվել է ֆրիսոնյա կույսերի սղանույթով, որի դասընտանիք էլ, մինչեւ վերջնականապես իր սխալը հասկանալն ու նոր դավանանքին անցնելը, նա փոխակերպվել էր խոզազուլի մարդու: (Ըստ երեւոյթին, հետագայում կրկին մարդու տեսք է ստացել): Այդ դասընտանիքում, որը դարձնական է մի փոքր «Ռիսակյան» կամ այդ ժամանակաշրջանի մեկ այլ լեզուն՝ դի խառնուրդ, ցուցահանդեսի կրկնվող թեմաներից է:

Հայերը երկար ժամանակ մխրձված են եղել երկու հակամարտ սերունդների՝ Բյուզանդական կայսրության եւ Պարսկաստանի միջեւ, ցավով, հաճախ նաեւ ճակատագրի գծում են եղել դեպի Միջերկրական աշխարհ իրականացվող մոնոպոլիական արտադրանքների

անվանոց էին, որ դեռ որոշ ժամանակ առաջիններն էին նրանց բարգավաճումը: Նուրբ, սոփիսակ խեղճործական զավաթը կարծես չինական արտադրանք էր, բայց հավանաբար դաստիարակ է Իրանում 11-12-րդ դդ.: Մասթոն Փարիզեցու գրած Անգլիայի 13-րդ դարի ֆրոնդիկոնի էջերից մեկը դասկերտում է Նոյյան սաղանդ՝ հզոր լեռան վրա կանգնած, որը հրեա-ֆրիսոնյական կենսոճանկայնության ուղղված Հայաստանի ամենագարնամալի հաստատումներից մեկի ստորակայն վկայությունն է՝ որդես լողացող զազանանոցի վերջին հանգրվանը Արարատ լեռան վրա:

Ցուցադրվող նյութի մեջ խորադիմացում է սինկրետիկ մասնությունը: Բոլոր երեք ձեռագրերում էլ միեւնույն է գրեթե նույնական բարդ կերպարանքով առաստիակական հրեան է՝ նման չորհրդանշանի արժվառույթի, որի մարմինը կազմված է այլ կենդանիներից, ներառյալ ձկնից, միզուցե՝ թռչուններից եւ անգամ՝ մարդկային գլուխներից: Այն առկա է դասկերտույց գրքում, որը հավանաբար գործածել են ձեռագրեր ծաղկողները, եւ օգտագործվել է 16-րդ դարում սեղծված Ալեքսանդրի վեպի՝ հնագույն աշխարհի դասական նկարչության մասին դասընտանիքի լեզունների ու դասընտանիքների գլխավոր հավաքածուի հայերեն թարգմանության դասկերտագրում մեջ:

Պատկերասրահը գրքում առկա է մի ենթադրյալ առաստիակական կերպարանք՝ վերցված դասական կամ մոնոպոլիական* աղբյուրներից, սակայն Ալեքսանդրի վեպում դա հենց մեծն գորավարի ձին է՝ Բուսեֆայուրը: Եւ ինչչո՞ւ ոչ: Մեմֆոստում ենք այն, ինչը դաստիարակ էր փոխանցվել փոփոխվելով հին գաղափարների նկարագրությունը նոր կարիքների համար: Մեկը կարող է ասել, որ նկարիչը զուրկ է եղել երեւակայությունից եւ անհեթեթություն է դասկերտել, իսկ մյուսը կարող է ընդունել, որ նույն մտաւոր մեթոդաբանությունը զվել է

որն այժմ Ադրբեջանում է: Տեղահանումը ցավոք էր, սակայն Սեֆյանների համեմատաբար բարյացակամ դաստիարակության ներքին հայերը բարգավաճեցին Նոր Ջուղայում, հրասարակեցին գրեթե, կառուցեցին եկեղեցիներ եւ էլիսք սներ, իսկ անհերի համար դարձան ֆիլանսավորման հիմնական աղբյուր: Բայց ուժաղբյուրը դարձեւ այս աստիակագործած ֆարին՝ խաչարին, որը խաչ դասկերտող առանձնահատուկ կրոնական կրթող է եւ աշխարհին մայելու հայկական եղանակի մի ֆանի նրբագեղ օրինակներից մեկը: Այն սեղծվել է Հին Ջուղայում, 1586 թ.: Մինչեւ 17-րդ դարը Ջուղայում դասկերտվել էր խաչարների գրեթե 10.000 օրինակ: Շատերը կորել են 1903-1904 թթ. երկաթգծի կառուցման ընթացքում, մինչեւ 1990-ականները դասկերտվել էր մոտավորապես 3000 օրինակ: Իսկ 1998-2005 թթ. ընթացքում ադրբեջանական բանակի ոչնչացումներից հետո մեզ հասել են միայն 30-ը: Հայ մեծակույթին հասցված այս ծանր հարվածն այնքան էլ հայտնի չէ: Առաջին համաշխարհային պատերազմի ավարտին Թուրքիայի կողմից իրականացրած ցեղասպանությունը նույնպես իր մեծ հետքը թողեց հայ մեծակույթի վրա:

Ոճագործները չեն ճանաչում այս հանցագործությունները եւ մնում են անդաժի: Սա կարող է ձեզ սփռել վերանայել հողվածի սկզբում հայտնված միջոց. հայերն ինչ-որ կերպ աղացուցել են, որ անկախ բռնությունից եւ դառնակոտությունից, մեծակույթը կարող է ծաղկում ապրել: Այո, այդպես էլ եղել է: Բայց դասկերտուցի, թե ինչերի կիսամեր հայ մեծակույթը, եթե վայել էր այն նույն կայունությունն ու բարեկեցությունը, որը շվեյցարացիներին ընդամենը կկուով ժամացույց զվեց:

«Կախիգոսն փոս», 26.10.2018

* Հնդկաստանում իջած մահմեդականներ:

Անգլերենից թարգմանեց ՄԵՐՈՒՄԸ ԳՐԻՔՏԵՐԸ

Հիշատակի հատուկ միջոցառում Բելմոնտում

«1988-ի երկրաշարժը եւ հայրենիքի սփյուռքի հարաբերությունների վերափոխումը» խորագրով հասուկ միջոցառում է սեղի ունեցել դեկտեմբերի 13-ին Բելմոնտում (Մասաչուսեթս) գտնվող Առաջին հայկական եկեղեցու Նահիկյան սրահում, ի հիշատակ ավերիչ երկրաշարժի եւ մարդասիրական անմախարհ օգնության 30-ամյակի:

Ջոն եւ Միշել Սիմոնյաններ

Ըստ «Արմինյն Սիրո-Սփեթեյթ» շաբաթաթերթի, միջոցառումը վարել է «Բոսոն Գլոբ» թերթի վեցերան լրագրող Սթիվն Զյուրֆյանը, որին ընկերացել են դոկտ. Կարոյան Նաճարյանը, Ջոն Սիմոնյանը, Միշել Սիմոնյանը, Էլեն Գառնարյանը եւ դոկտ. Հայկ Դեմոյանը (հեռահաղորդակցմամբ):

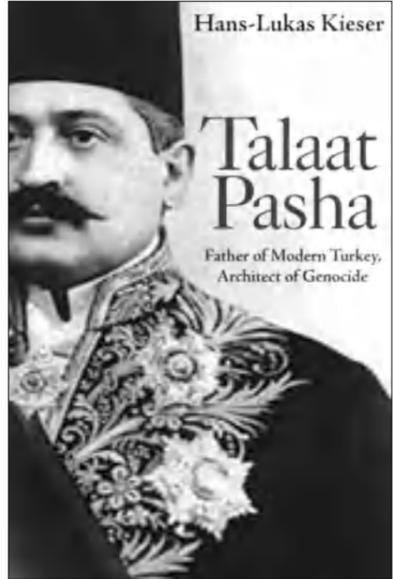
Սթիվն Զյուրֆյան Կարոյան Նաճարյան

Մի ֆանի անգամ դուլիցերյան մրցանակի արժանացած Զյուրֆյանը վերջերս «AMAR News» եւ «Armenian Mirror-Spectator» դարբերականներում հանդես էր եկել հողվածներով, որոնցում որոշ մանրամասներ էր հիշատակել այդ ծանր օրերից ցուցաբերված մարդասիրական օգնության վերաբերյալ, մասնավորապես Ուոթերթաունից Ջոն Սիմոնյանի դիալոգները Հայաստան հասցնելու, դոկտ. Նաճարյանի եւ այլ անհատների ու կազմակերպությունների անմիջական ջանքերի մասին: «Այդ բոլորը նշանակալից սեղծարժ կատարեց Հայաստան-Սփյուռքի հարաբերություններում», հասկերտել էր Զյուրֆյանը իր հողվածներում, չնոշանալով, անուշտ, նեղ նաեւ միջազգային անմախարհ օժանդակության մասին:

Դեկտեմբերի 13-ի միջոցառման հողվածներն են եղել Հայկական ուսումնասիրությունների եւ հետազոտությունների NAASR Ազգային ասոցիացիան, Գյուլբենկյան հիմնադրամի ժամանակակից հայկական հարցերի դասախոսությունների բաժանումը եւ հայկական Առաջին եկեղեցին: Ն.Օ.

Անգլերեն գիրք Ցեղասպանության ճարտարապետի մասին

Հայոց ցեղասպանության կազմակերպիչ հանցագործ եռյակի դարագլուխներից, հայկական հարցը երեք ամսում «լուծելու» անդաժի առաջարկության հեղինակ Թալատ Փաշայի (1874-1921 թթ.) կենսագրությունն է անգլերեն լեզվով ներկայացրել **Հանս-Լուկաս Զայգերը** իր վերջերս հրատարակած «Talaat Pasha, Father of Modern Turkey, Architect of Genocide» (Թալատ Փաշա: Արդի Թուրքիայի հայրը, Ցեղասպանության ճարտարապետը) վերնագրով գրքում:

«Ամոթալի արար» (A Shameful Act) գրքի հեղինակ, ակադեմիկոս դաստիարակ **Թաներ Աֆանի** գնահատմամբ, հասող խիստ կարեւոր ներդրում է, հասկանալու համար Օսմանյան կայսրության վերջին ժողովրդի դասընտանիքը: «Դա դաստիարակ ընթերցանության գրքի ցուցակում ղեկ է լինի բոլոր նրանց համար, ովքեր ցանկանում են իմանալ Առաջին աշխարհամարտի ընթացքում ֆրիսոնյանների դեմ կազմակերպված եւ իրականացված Ցեղասպանության մասին», նեղ է նա:

Հանս-Լուկաս Զայգերը Ավստրալիայում Նյուքեյլ համալսարանի սոցիալ-հումանիտար գիտությունների բաժնի աշխատակիցներից է եւ Յուրիխի (Շվեյցարիա) համալսարանի դասընտանիքում դասախոս: Նրա նախորդ գրքերից են «Ամերիկյան հազարամյակը եւ դեպի Մեքսիկո Արեւելք առաքելությունը», «Համաշխարհային առաջին դասընտանիքի օսմանցիների վերջը: Բալկանյան դասընտանիքից մինչեւ Հայոց ցեղասպանությունը», եւ «Թուրքիան ազգայնամոլությունից անդին», հասրները: Ն.Օ.

Լեգենդար խուզարկու Շերլոկ Հոլմսի մասին դասնող 6 գիրք ընթերցողի սեղանին

Առաջին անգամ բնագրից հայերեն են թարգմանվել **Սըր Արթուր Զոնան Դոլլի**՝ լեգենդար խուզարկու Շերլոկ Հոլմսի մասին դասնող բոլոր ստեղծագործությունները: Վեց գրից բաղկացած գեղեցիկ հավաքածուն առաջին անգամ ընթերցողին ներկայացվեց դեկտեմբերի 8-ին, Խնկո-Աղոր անվան ազգային մանկական գրադարանում:

Գրքերը թարգմանել են **Արփինե Վարդանյանը, Էլիզա Սարգսյանը, Էդիսա Շադոյանը, Շուշան Փայսյանը, Շուշաննա Վասիլյանը, Զրիսիանե Զիլինգարյանը:** Շերլոկ Հոլմսի մասին դասնող ստեղծագործությունների թարգմանիչ **Զրիսիանե Զիլինգարյանը** «Ազգի» հետ զրույցում ասաց. «Շերլոկ Հոլմսի մեծ երկրպագուն եմ, կարդացել եմ Սոլվեսկան Միության ժամանակ թարգմանված բոլոր գործերը, սակայն կիսատ զգացողություն կար, որ բոլոր գործերը թարգմանված չեն հայերեն: Բնագրի հետ ախտահանման մեծ հաճույք դասախոսեց ինձ: 19-րդ դարին բնորոշ անգլիական հումորը ճիշտ փոխանցել ընթերցողին՝ լեզուստանալով բոլոր կերպարներին, որոշեցի հումորային արտահայտությունները ես գրագետ մասնագետ, թարգմանեմ»:

«Շերլոկ Հոլմսի» ամբողջական հավաքածուն թարգմանելու ել ընթերցողներին ներկայացնելու նպատակով հայաստանից հեռավոր թարգմանիչների մրցույթ: Սազանք 50 հայտ, եւ արդյունքում ընտրեցին

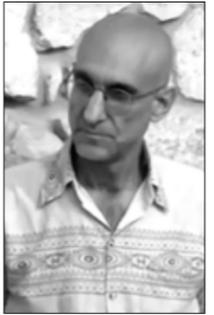
6 թարգմանիչների, ովքեր էլ անգլերենից թարգմանեցին այդ գործերը», - նույն է «Էդիթ Պրինս» հրատարակչության մարտեթինգի սնուրեն **Շավարս Կարապետյանը:** Բոլորին հայտնի է՝ «Շերլոկ Հոլմսը» ֆենոմեն է գրական աշխարհում: Իր գոյության սկզբից ի վեր նա հասել է իրականության ու հորինվածի սահմանը: Լոնդոնցի ընթերցողի համար ամեն ինչ էլ իրական էր: Հոլմսն իր ժամանակակիցն էր, ապրում էր նույն ֆադաբում, ֆայլում նույն փողոցներով, կարդում նույն թերթերը, իսկ նրա ընկեր Ուոթսոնը, երբեմն դասավանդում էր գրելով, դասնում էր իրենց արկածների մասին: Լոնդոնի փողոցները ճիշտ էլ ճիշտ համադասարանում էին Զոնան Դոլլի նկարագրությանը՝ մառախուղապատ, խավար, աղոթ լուսավորված գազային լամպերի թույլ լույսով: Վիկտորիանական Լոնդոնը խորհրդավոր

էր, անկանխատեսելի ու վսանգավոր: Այդ ժամանակաշրջանում հանցագործությունների ֆանալը ֆադաբում աճում էր: Ահա թե ինչու Հոլմսի արկածները ճշմարտանման էին թվում, ու ընթերցողների մեծ մասը կարծում էր, թե նա իրականում գոյություն ունի: Համեմայն դեռ, նրանք կցանկանային, որ Հոլմսը գոյություն ունենար. գեթ մեկը, ով կարող էր իրենց փրկել հեղափոխական հանցագործության զոհը դառնալուց: Շատերը նամակներ էին ուղարկում Բեյթեր Սթրիթ եւ հույսով սղասում դասասխանի: Ստեղծված լինելով 19-րդ դարի վերջի Անգլիայում՝ մեծակյաց խուզարկուի կերպարը շարունակում է «աղբյուր» մինչև մեր օրերը: «Շերլոկ Հոլմսի» ամբողջական հավաքածուն հայ ընթերցողին են ներկայացնում «Կարապետ» եւ «Էդիթ Պրինս» հրատարակչությունները:

Մանանա ՏՈՎԿԵՄՅԱՆ

Թոմ Զաթինան՝ «ԱՎՐՈՐԱՅԻ» նախագահ

Աշխարհահռչակ բարեգործ-բժիշկ Թոմ Զաթինան նշանակվել է «Ավրորա» նախաձեռնության նախագահ:

«Ինձ համար մեծ դաս է գլխավորել «Ավրորա» մարդասիրական նախաձեռնությունը: Ես հավատում եմ այսօրվա կարեւորագույն մարտահրավերներին ուղղված մարդասիրության դարձ, բայց հզոր ուժին եւ իմ նոր դերում հավասարիմ կնճամ «Երախտագիտություն» ի գործ» գաղափարին՝ սատարելով «Ավրորային» օգնության ձեռք մեկնել նրանց, ովքեր կարիք ունեն սեփական աղաքան ստեղծելու»-ասել է Զաթինան:

ՎիվաՍել-ՄՍՍ. սմարթֆոն գնելիս ստացե՛ք «Y» սակագնային պլանից 30 օր օգտվելու հնարավորություն

Մինչև 2019թ. հունվարի 31-ը գնելով «Samsung», «iPhone», «Honor», «Xiaomi», «Alcatel», «Nokia» սմարթֆոնների մի ցարք մոդելներ ՎիվաՍել-ՄՍՍ-ի սղասարկման կենտրոններից՝ հաճախորդները կստանան «Y» սակագնային պլանից 30 օր օգտվելու հնարավորություն:

Առաջարկում ներառված է սմարթֆոնների մեծ քանակով, որին կարելի է ծանոթանալ այստեղ: **«Y» սակագնային պլանով բաժանորդը ստանում է.**
❖ Viber, WhatsApp, Messenger, Zangi, Telegram հավելվածներից անսահմանափակ օգտվելու հնարավորություն
❖ 5 ԳԲ ինտերնետ
❖ 200 ռոմե ցանցի ներսում, դեռի 33 ցանցեր, +374 97 եւ +374 47 ցանցեր, ԱՄՆ, Կանադա, ՄՍՍ Ռուսաստան եւ Vodafone Ուկրաինա
❖ 10 000 ներցանային ռոմե՝ 200 ռոմե փաթեթը սղառելուց հետո
❖ 300 SMS դեռի 33 բջջային ցանցեր
«Y» սակագնային պլանի գործողության 30-օրյա ժամկետի ավարտի օրը հաշվին 2800 դրամի առկայության դեռում՝ զուտարը գանձվում է, եւ սակագնային պլանը ավտոմատ երկարացվում է 30 օրով: «Y» սակագնային պլանի գործողության 30-օրյա ժամկետի ընթացքում ներառված 5 ԳԲ ինտերնետը սղառելուց հետո՝ հաշվին առկա 100 դրամի առկայության դեռում ավտոմատ կերպով ակտիվանում է հավելյալ 500 ՄԲ օրական ինտերնետ փաթեթ: Առաջարկը գործում է սմարթֆոնը թե՛ կանխիկ, թե՛ աղառիկ գնելու դեռում: Նշենք, որ սմարթֆոնների ցանկը դարձրեաքար համարվելու է նոր մոդելներով:

Գործընկերության արդյունքը՝ բնակարանամուտ

Արագածոտնի մարզի Ջարիճա գյուղում բնակարանամուտ է նշվել: Աթոյանների ընտանիքն առաջիններից էր՝ ընթացիկ տարվա բնակարանաշինության ծրագրում ընդգրկվածներից: ՎիվաՍել-ՄՍՍ-ի եւ Հայաստանի «Ֆուլեր» ճարտարապետական կենտրոնի» գործակցության արդյունքում, ձմռան երկրորդ քառօրյակն ամենատաքսավածն է դարձել նրանց համար: Նման ձեռքբերումը կարելի է բոլորի՝ ծրագրին իրականացնողների, շինարարության շուրջ համախմբված կամավորների եւ երկարատեւ սղասումից հետո՝ սան շեր դարձածների համար:

Աթոյանները կիսակառույց շինություն էին ձեռք բերել չորս տարի առաջ: Այդտեղ աղբյուր՝ նրանց ձգտումն ավարտվել էր անհաջող փորձով. կիսաբանդ հասակով, կաթացող սանիփով, ցարքից դուրս եկած դուռ-դասուհաններով շինության ներսում դիմացել էին ընդամենը երկու ամիս: Արամն իր ընտանիքով սղառված էր եղել նորից վերադառնալ հայրական օջախ եւ աղբյուր եղբոր ընտանիքի հետ. 11 հոգով՝ նույն հարկի տակ:

«Երբ տունը գնեցինք, բոլորս էլ սուրբ էինք. համոզված էինք, որ ոչ միայն իմ, այլեւ եղբորս ընտանիքը սան շեր դիսի դառնա: Ծնողներս էլ կարծեին հանգիստ ու առանց նեղվածի: Երկու ամիս կիսակառույցում աղբյուր փորձերից հետո, սղառված՝ կրկին հայրական տուն սղառալով ելեցինք... անհնար էր այդ դայաներում աղբյուր: Այս ծրագիրը միանգամից երկու ընտանիքի երջանկության դասառ է դարձել:

Էլ ի՞նչ կարող է երազել մարդը, եթե ոչ՝ իր սեփական անկյունն ու սանիփը: Ծնորակալ եմ», - ասել է ընտանիքի հայրը՝ Արամը: Կիսակառույց սան շինարարական ախտահաններին մասնակցել են նաեւ գործընկեր կազմակերպությունների կամավորները: Նրանց աջակցությամբ, Աթոյանների կիսակառույցի շինարարությունն ավարտվել է սեղմ ժամկետներում: Ընտանիքը բնակարանամուտը նշել է աջակցողների հետ:

«Այս ծրագիրը թույլ է տալիս աջակցել այնպես, որոշեցի խնդիրների մեջ հայտնված ֆադաբացին դրամ հաղթահարի արժանապատվությամբ: Դա լուրջ կարեւոր է մեզ համար: Մեր գործակցության հիմնում դրված է այդ չափանիշը: Նա, ում հաջողվում է դուրս գալ անհաղթահարելի թվացող վիճակից, դեռ էլ չկարկանդիկ նաեւ հետագայում: Մենք մերժում ենք անարբերությունը եւ ակնկալում, որ բնակարանի շեր դարձած յուրաքանչյուր ընտանիք մեկընդմիջ հրաժեշտ սա հուսահատությամբ», - ասել է ՎիվաՍել-ՄՍՍ-ի գլխավոր սնուրեն **Ռալֆ Յիրիկյանը:**

«Այս ծրագիրը թույլ է տալիս աջակցել այնպես, որոշեցի խնդիրների մեջ հայտնված ֆադաբացին դրամ հաղթահարի արժանապատվությամբ: Դա լուրջ կարեւոր է մեզ համար: Մեր գործակցության հիմնում դրված է այդ չափանիշը: Նա, ում հաջողվում է դուրս գալ անհաղթահարելի թվացող վիճակից, դեռ էլ չկարկանդիկ նաեւ հետագայում: Մենք մերժում ենք անարբերությունը եւ ակնկալում, որ բնակարանի շեր դարձած յուրաքանչյուր ընտանիք մեկընդմիջ հրաժեշտ սա հուսահատությամբ», - ասել է ՎիվաՍել-ՄՍՍ-ի գլխավոր սնուրեն **Ռալֆ Յիրիկյանը:**

«ԱԶԳ» ԸՄԲԱԹԱԹԵՐԹ
Հրատարակչության ԻԵ ՏԱՐԻ
Հիմնադիր եւ հրատարակիչ
«ԱԶԳ ՕՐԱԲԵՐԹ» ՄՊԸ
Երեւան 0010, Հանրապետության 47
e-mail: azg@azg.am, azgdaily@gmail.com
www.azg.am
Գլխավոր խմբագիր
ՅԱՎԵԴԻԿԱՆ ԱՎԵԴԻԿԻԱՆ հեռ. 060 271117
Հավաքագրող (գլխավոր) հեռ. 582960, 060 271112
Լրագրողների սեյնակ հեռ. 060 271118
Համակարգչ. ծառայություն հեռ. 060 271115
Շուրջօրյա լրատվական ծառայություն
հեռ. 060 271114, 010 529353
Հանակարգչային ծառայություն՝ «Ազգ» թերթի
Թերթի միջոցով ամբողջական թե՛ մասնակի արտատպումները տղադր մասնակցի միջոցով, ռադիոհեռուստատեսությամբ կամ համացանցով, առանց խմբագրության գրառ համաձայնության խախտ արգելվում են համաձայն 33 հեղինակային իրաւունքի մասին օրենքի: Միջոց չեն գրախոսում ու չեն վերադարձնում:
Գ տառով յորդածները գլխավորային են, որոնց բովանդակությունը համար խմբագրությունը դասակարգում է չի կրում: «AZG» Weekly
Editor-in-chief
H.AVEDIKIAN / phone: 374 60 271117
47 Hanrapetoutian st., Yerevan, Armenia, 0010

Ազգայնականություն

Թիվ 47(407)
14 ԴԵՍԵՄԲԵՐ
2018

Սարու ԵՐԱՍԵԱԼ

Գառիբ

Ալեքսանդր Սարուխանը ծանօթ է մեզի, հայերու, որդես Սփիւռքի լայնագոյն երգիծանկարիչը, սակայն նոյնքան եւ անելի հռչակ ունի արաբական աշխարհին, մասնաւոր Յ. Գիւրգուսի մէջ, ուր անցուցած է իր կեանքին մեծ մասը եւ հոն ալ մահացած է ու թաղուած:

Սարուխանի կեանքը, ինչպէս 1915-էն առաջ ծնած շատերու կեանքը, եղած է թափառական եւ սառաղանձներով լեցուն: Սակայն Սարուխանը բախտաւոր եղած է Առաջին Սարուխանը որդես հորեղբայր ունենալով. ան է որ զինքն զրկած է Կ. Պոլիս, Միջիթարեաններուն մօտ ուսում ստանալու:

դաստիարակութիւնն ու ուսումը, միակողմէ իր անհանդարտ խառնուածքը հասկնալի կը դարձնեն Սարուխանի թատերապէս ըլլալու մարմաջը:

Մարմաջը սակայն թատերապէս ըլլալը չէ այնքան, որքան հայկական գաղութին վիճակը տեսնելն ու այդ վիճակը ձողկելը, բան մը փոխելու, մեր թերիները մեզի ցոյց տալու նոյնապէս: Չորս թատերախմբերուն ալ կը ձողկեն եգիպտահայ գաղութին փոքրիկական բարբերը եւ կը փորձեն նախ «թեթեւ» ձեւով ընել աշիկա, ապա մղել մարդիկը, որ մտածեն այդ երեւոյթներուն մասին:

Կը յաջողի՞ Սարուխանը գոնէ մղել, որ մարդիկ մտածեն իրենց արդէն ծիծաղելի դարձած փոքրիկութեան մասին, յսակ չէ մեզի, բայց կը յաջողի ծիծաղ խելի հանդիսատեսները:

Վերջինը կը հրատարակուի 1974-ին՝ «Ես քեզ գովեմ, դուն՝ զիս» (զաւեցախաղ երկու արար):

Եթէ Շահնուր իր «Պատկերագրող Պատմութիւն Հայոց»-ով կ'արձանագրէր Չարդէն անմիջապէս յետոյ երիտասարդ սերունդին կեանքը արեւմուտքի մէջ, ապա Սարուխան իր շարժումը երգիծական կարճերով, այսինքն իր զաւեցախաղերով կ'արձանագրէր նոյն հայերուն վաթսուական թուականներու ուժացումը, որովհետեւ այս առաջին զաւեցախաղը կը խօսի փոքրիկական բարբեր էլ մեր անանդութիւններն ու լեզուն՝ արեւմտահայերէնը զոհելու դատարարականութենէն:

Այս առաջին զաւեցախաղին մէջ ֆանի մը կէտեր մեր ուշադրութեան կը յանձնուին:

Ալեքսանդր Սարուխան թատերագիրը

Ծննդեան 120 ամեակին առիթով

Սարուխանի երգիծանկարները մեծ տարածում գտած են, այնքան որքան իր համբաւը: Սակայն կը մնայ ծածուկ կողմ մը, որ շատերու համար, մասնաւորապէս անոնց, որոնք եգիպտահայ չեն, անակնկալ բացայայտում է՝ Սարուխանը թատերապիստներու, կամ ինչպէս ինք կը կոչէ զանոնք՝ զաւեցախաղերու հեղինակ:

Չորս թատերախմբերուն, երեք գիրքերով լոյս տեսած, որոնցմէ մէկը բեմադրուած է. ունի նաեւ հինգերորդ անհիմ թատերախմբին մը:

Սարուխան թատերագիրն մասին Ալեքս Եփրատեան իր «Եգիպտահայ մշակութային դաստիարակ»-ին մէջ կը գրէ:

«Սարուխան երգիծական գրականութենէն ներս յանկարծ մուտք գործեց 1963 թուականին, ... երբ լոյս ընծայեց «Մենք հայերէն չենք գիտեր» եռարար թատերախմբինը, զոր զարդարած էր իր իսկ երգիծանկարներով»:

Այսօր իմանալէ ետք, երբ կրկին կը դիտենք Սարուխանի երգիծանկարներէն անոնք, որոնք խմբային նկարներ են (ոչ դիմանկարներ), յանկարծ կ'անդրադառնանք, որ այդ նկարները շատ մնան են թատերական անշարժացած դասկերներու, ոչ միայն կերպարներուն շարժումը գիծերով, այլ նաեւ նկարին կառոյցով, ուր բեմականացումը զգալի է:

Բայց նաեւ կը զարմանանք, թէ ինչո՞ւ Սարուխան մտքով զգացած է բառով եւ արտայայտուելու, երբ իր զծանկարները մեծ դիրութեամբ կ'ընդունեն հասել լեզուական դասուարը եւ հասնիլ մեծ թիւով տարբեր ազգերու դասկանող մարդոց:

Կենսագրութեան մէջ, երբ կը խօսուի իր մանկութեան մասին, անուրաքանչեւ կը յիշուի նաեւ այն իրողութիւնը, որ երկու եղբայր միասին թեթ մը հրատարակած են իրենց... սան մէջ: Անուշաք մէք է նկատուի առնել այդ թեթը հրատարակող տղոց տարիքը՝ 10-12 հազի: Բայց մէկ կողմէ Միջիթարեաններուն մօտ ստացած

Ինքնանկար

«Մենք հայերէն չենք գիտեր» թատերախմբինը բեմադրուած է ոչ միայն Եգիպտոսի, այլ նաեւ այլ գաղութներու եւ Հայաստանի բեմերուն վրայ, հակառակ անոր, որ, ըստ Ալեքս Եփրատեանի, «Այս թատերախմբերուն բեմականացումը դժուար է, որովհետեւ անոնք զուրկ են բեմականութենէ եւ շարժումներէ, կառուցուած ըլլալով սուր հիմնով յագեցած փոխասացութիւններէ»:

Սարուխան ինք իր այս գործերը «զաւեցախաղ» կամ «երգիծախաղ» կ'անուանէ եւ ոչ՝ «կասկերգութիւն» կամ թատերախմբին, կարծես ուզելով արբերութիւն մը դնել անոնց եւ այլ կասկերգութիւններու միջեւ:

Առաջինին՝ «Մենք հայերէն չենք գիտեր»-ի երեսունէն ... ութ տարի ետք է, որ լոյսին կու գան երկու յաջորդ երգիծախաղերը, մէկ կողմի սակ անփոփոխած՝ «Ա. Այրէ՛ ինչ որ դաստեցիր» (5 արար) եւ «Բ. Ուրբաթ կը հասնիմ, թաղումս դաստեցեմք» (երկու արար, մէկ դասկեր), կրկին հեղինակին կողմէ նկարագրուած, ինչպէս նախորդը:

-Հայերէնի դէմ ոչ միայն անփոյթ, այլ մանաւանդ թեմանկար կեցուածքը:

-Տարբերակումը հայուն եւ եւրոպացիին, միշտ առաւելութիւնը երկրորդին տալով:

-Կեցուածքը հայ ուսուցիչին հանդէպ: Մնացեալ թատերախմբերը կը ձողկեն հայերուն օտար կառուցուելու, իր ունեցածին արժէքը չգիտնալով կամ նսեմացնելով: Բարեբախտաբար այդ թատերախմբերը, գեղեցիկ ելուարներու լի կ'աւարտեն բարիին - այս դարագային՝ ճիշդին - յաղթանակով:

Կը ձողկուի նաեւ անոյնքաններէն «Երկ» մը զսնելու մարմաջը, անունովին կեանքի նոյնապէս վերածելու ձգտումը հայ օրորողներուն մօտ:

Ալ. Սարուխանի երկխօսութիւններն ու բեմական խօսքը այնքան յագեցած են երգիծանով - հիմնորով - որ մնացեալ թերիները կրնան անտեսուիլ եւ հնարամիտ բեմադրութեամբ հանդիսատեսին նախ հաճոյք, ապա՝ մտածելու առիթ տրամադրել:

Երկը է, որ իր ֆանի մը թատերախմբինը Ալ. Սարուխանը չէր դատարարէր արդէն սակաւաթիւ թատերախմբերու շարքին, սակայն անոր ճիշդ կ'արժեւորուի մտածումին ազնուութեամբ եւ սփիւռքահայ մարդուն արտայայտութեամբ, ի ինքն մեր շարունակական ուժացումին:

Ծննդեան 120-ամեակին առիթով այս անդրադարձը կարելի կը նկատենք արուեստագէտ մը համար, որ կը խնայեցն սփիւռքահայուն կերպարը իր անձին մէջ՝ Արեւելահայաստան Արսաւուր ծնած, գաղթականութեան դառնութիւնը լրիւ ամրապահ, իր ուսումը մեր կարելի վարժարաններէն մէկուն մէջ ստացած, ապա սփիւռքի տարածքին (Գառիբէ, Եգիպտոս) եւ արեւմտահայերէնով իր առօրեան ամրապահ երգիծանկարիչը այսօր իր կարելի դիրքը ունի միջազգային երգիծանկարչութեան մէջ, իսկ մեզի համար կը մնայ մեր շատ սիրելի Սարուխանը:

Արշիլ Գորկին առաջին անգամ Իտալիայում

«ARTnews-ի» հաղորդմամբ հաջորդ տարի մայիսին Վենետիկում նախատեսուող Բիենալի երջանակներում ներկայացվելու են նաեւ Ամերիկայում արտադրված Եգիպտոսից նկարչական ուղղության սկզբնավորող, միջազգային ճանաչման արժանացած հայազգի մեծագույն վարդես Արշիլ Գորկու կտավները:

Լոնդոնի Թեյթ, Վաշինգտոնի Արվեստի ազգային դաստիարակներից, Փարիզի Պոնտիֆու կենտրոնից եւ այլ վայրերից, «Արշիլ Գորկի հաստատության» համագործակցությամբ ի մի բերված մոտ 80 կտավներ Վենետիկի արվեստներ այցելուների առաջ բացահայտելու են ինքնատիպ լեզվամանրանկարչության սեր Գորկի-արվեստագետի զարգացման յուրօրինակ ընթացքը եւ նրա ազգային դասկանելիությունը՝ սկսած վաղ երջանի նրա փորձարարական գործերից մինչեւ հետագայի սյուրռեալիստական եւ աղա արտադրված Եգիպտոսից կտավները:

Տուրինի Թեյթի կուրսորական դաստիարակները ստանձնելու են «Fondazione Musei Civici di Venezia-ի» սնորհ Գաբրիելա Բելլին եւ Լոնդոնի «Royal Academy of Arts-ի» աշխատակցի Էդիթ Դելանցը, որ 2016-ին Լոնդոնում կազմակերպել էր «Արտադրված Եգիպտոսից» ցուցահանդեսը: Վերջինս, ի դեպ, նշել է, որ ժամանակին Եգիպտոսի արվեստի թանգարանի հիմնադիր սնորհ Ալֆրեդ Բար կրտսերը ծաղրել է Գորկու գործերը համարելով դրանք «անանցալուր», այսինքն՝ նախկին մեծերի կրկնօրինակություններ, բայց «մենք այժմ հավաստում ենք, ավելացրել է Դելանցը, որ նույնիսկ այդ վաղ երջանի կտավներում ակնհայտ են Գորկու արտադրված ինքնուրույն մտածողությունն ու ձայնը, լեզուն: Նա նոր մտեցում էր ցուցաբերում նկարչությանը, փորձում համարել, սինթեզել իր նախնիների գործերը եւ նոր բարձունքներ նկատել»:

«American Mirror» ֆիլմի մրցանակներ նաեւ Տորոնտոյի կինոփառատոնում

Հոկտեմբերի 21-ին Լոս Անջելեսում կայացած վավերագրական ֆիլմերի փառատոնում 4 մրցանակի արժանացած «American Mirror» ֆիլմին՝ օսկարակիր Սյուզան Սարանդինի եւ Նյույորքից Տիգրան Չիթրոյանի մասնակցությամբ, Տորոնտոյի 13րդ Նշան կինոփառատոնում շնորհվել է երկու մրցանակ՝ լավագույն կինոնկարագրի եւ լավագույն նորարարական ֆիլմ անվանակարգերում: Ժյուրին մեծաթիւ գնահատել է ֆիլմի վավերագրական եւ գեղարվեստական «միաձուլման արակարգ աշխատանքը եւ այն հասուն նրբաբանները, որ ընդարձակում են վավերագրական սահմանները դեռի չբացահայտված տարածքներ»:

Ֆիլմի ռեժիսոր Արթուր Բոլդերն ու Սյուզան Սարանդինը զբաղվածության դասձառով չեն կարողացել ներկա գտնվել, բայց Հանի Շարան, որոյնուհետի ներկայացուցիչը, գովաբանել է Չիթրոյանի մարմնավորումը որդես նկարչի եւ Սարանդինի երգարվածությունը ծրագրին: Ֆիլմը միջկամ է ընդարձակելու ժամանակի հասկացողությունը: Ռեժիսորը ներթափանցում է անգիսակցական աշխարհի խորքերը, թողնելով, որ իր կերպարները՝ արվեստագետը, նրա մուսաները, հետադարձ խորհրդածություններն ու Նյույորքի հասարակությունը, դուրս գան իրենց առօրեա երջանակներից, կ'անվանեն միմյանց երազանքների մէջ, ստեղծելով այսպէս կոչված «երազանք երազանքի մէջ» խոհափիլիսոփայական ներթափանցման մի երեւոյթ՝ անգիսակցականի ոլորտներում, որը նոր բացահայտմանի դուրս է բացում երիտասարդ արվեստագետի առջեւ:

Բոլդերն խոստովանում է, որ մեծաթիւ տղավորել է Փարաջանովի անգուզական «Նշան գույնը» ֆիլմից: «Փարաջանովն այդ ֆիլմով հիմն է դրել այն զարգացումին, որ խոսքի փոխարեն արվեստագետի խոհերն ու մտադրությունները կարելի է փոխանցել դիտողին խոսուն դասկերների եւ դրանց ուղեկցող գրությունների միջոցով: Կինոնկարագրի անցումը է «ներքին զննություն», սյուրռեալիզմի սահմանները: Իսկ անգիսակցության սահմանների մէջ կարելի է մտնել միայն դիտողի միջոցով», նշել է նա: Գուրգե «նշան» բառի կցումը կինոփառատոնին («Pome-granate Film Festival of Toronto») նույնպէս առնչվում է Փարաջանովի հետ:

Տ. ԾՈՒՆԵՎՅԱՆ

Արժույթի ԲԱՆԶՈՒՆԵԱՆ

«Շայ լեզուն սարհներով կը վերադառնա: Իր գոյութիւնը կը վստահուի, իր տունը կը խորհակուի: Բայց կ'աղաչուի: Շայ լեզուն մոլորական հոգիուն դէպք կը ձանձուրող լեռներուն միջեւ, գետերուն հով, ծովերուն վրայ: Ան հիմա կ'աղաչուի սարքեր վանճակու մէջ, քաղաքի մէջ, գիւղի մէջ, ագարակի մէջ: Բայց ինչի՞ համար: Ըսելու «տո՛ւն», «ձա՛ն», «մա՛յր», «հա՛յր», «խոհանոց»: Թե՛ քան լու «բնութիւն» մայրը որ ինծի կեանք տուաւ: Կիրճով ըսելու «ինչո՞ւ հոս եմ»: Թե՛նի Արլէն, «Շայ լեզուի խոհարար»

Սփիւռփառ գրողի տպագրվայրը

Վերջերս Հայաստանի Հանրապետության Գրական կենտրոնում մի գրողի հետ զրոյցում հարցրի, թէ այսուհետ որտե՞ղ միջոցառումներ կ'անցնեն: Իր պատասխանում, թէ Հայաստանում: Նա մի րոպե երկմտելուց յետոյ դասաստի-

ազարա գրեմ էլ լոյս ընծայեց Հայաստանում...

Արեւմտահայերէնի մասին «Տխմարութիւնը»

Ի դէպ, Զրիսիանը մի հարցազրոյցում, ի դասաստիան արեւմտահայերէնի սագնադարի վիճակի մասին հարցի, ասել է. «Դար մը առաջ հայ իրականութեան մէջ յասուկ կիներ կային, որոնք երբ մէկը մեռնէ՝ երեսնին մուր կ'ընէին եւ կու գային մեռնելու ողբալու: Դրանի դիմաց անուշ: Ինծի համար արեւմտահայերէնի աղագայով այդչափ մտահոգողները գրեթէ ոչինչով կը սարքերին այդ կիներէն: Յոգներ եմ այդ տարակ յանկերէն՝ արեւմտահայերէնը կը մեռնի, ո՞ր ինչ ինչ սխտու է, մտքով լամբ: Ամենէն մեղացուցիչը ինծի համար հոս այն փաստն է, որ սփիւռքի մեր գիտնականներն ունենալ արդէն փոխ առած են Հայաստանէն տանտանակներ տարուող սարճուող այս տխմարութիւնը, առանց մոլորադառնալու որ ինքզինքնին կը ծաղրեն, առնուազն: Ինչ ինծի կը վերաբերի, ես ունիմ իմ լեզուս, եւ եթէ կը գրեմ այդ լեզուով, ուրեմն չէ

սարուն եմ յաջող գրական փորձեր (ինչպէս, ամերիկահայեր Թամար Պոյաճեանը եւ Սիրնա Տուզճեանը), ուստիեմ ժամանակը ցոյց կտայ, թէ կկայանա՞ն նրանք արդեօք հայ գրականութեան անճահ անդաստանում: Հայագրութիւն մինչեւ անգամ առկայ է օտարազգի մայրերից ծնուած մի քանի ամերիկահայ երիտասարդների մէջ՝ երգահան Զրիսափոր Նաճարեան, արձակ եւ չափածոյ գործերով հանդէս եկող Ջեֆրի Արլէն եւ իր վաղամտեղի փոքր թե՛նի Արլէն (որոնց հայ հայրը մինչեւ անգամ հայախօս չէ), ինչպէս նաեւ ԱՄՆ-ում ծնուած եւ Ֆրանսիայում աղորդ վերոյիշեալ Զրիսիան Բաշկեանը, որն արդէն իսկ կայացել է որդէ արեւմտահայ գրող: Աւելին, կանադաբնակ Լորա եւ Թամար Փաթաֆալուի փոքրը հունգարացի հոր եւ հայ մօր զուակներ են, որոնք սակայն, հայկական դպրոցական կրթութեան շնորհիւ դարձել են հայազգի հեղինակներ... Էլ ասելին. 1983-ին ծնուած գերմանացի Եռնաթան Հոանգեմբերգը տաս տարեկան Լիբանանի Այն-

Արեւմտահայ գրատարութեան ու գրական արեւմտահայերէնի ներկայից

մեջ. «Հայաստանում... այսօր հոս ասելի ճան ընթացող ունիմ»:

Այս երեւոյթը նոր չէ. դեռեւս տաս տարի առաջ սփիւռփառ գրականագէտ Սարկ Նսանեանը մի գրոյցի ժամանակ անթափոյց վրդովմունքով յայտարարեց, որ «մեր հեղինակները ասելի Հայաստանի մէջ կը կարդան»: Մի կողմ թողնենք այս իրեն տարած «մեր ու ձերի» հարցը (որ գոնէ ինձ ու շրջապատս համար երբեք գոյութիւն չի ունեցել, Յակոբ Օսականն ու Ջարեհ Որբունին մոյման ինչ կամ մերն են, որքան Կոստան Ջարեանը կամ Աղասի Այվազեանը) եւ սթափ մայրենի երկրորդ կէտին: Հայ Սփիւռքի ներկայ փուլում, երբ մեր որոշ հայանուն հայրենակիցների թեթեւ ձեռքով դպրոցներ են փակուում կամ «օտարմալացուում» են, առաւել՝ բազում ուրիշ յայտնի դասաւանդներով, միանգամայն բնական է, որ նրա հեղինակների լսարանը անխտասափելիորէն տեղափոխուում է հայերէն ընթերցողների ամենաբազմաթիւ վայրը, որը, ուզենք թէ չուզենք, Հայաստանն է: Այստեղ ոչ մի արտառոց բան չկայ, եւ մոյման բնական է, որ հայալեզու գրատարութիւնն էլ Սփիւռքում միջին մասին մարի ու մոյմալ տեղափոխուի նրան ասելի ճան տղառոյի մօտ, այսինքն՝ Հայաստան:

մեռած, գոնէ ինծի համար: Մնացածը իմ հարցն է՝ (Զրիսիան Բաշկեան, Բան մը, որ հակառակ տղատուններուդ, չի վերջանար, «Գրանիւ», 25.11.2016):

Ողջունելի մօտեցում, անուշ, սակայն ճան յարգելի Զրիսիան Բաշկեանը որքանով է ճիշտ՝ յայտարարելով, թէ «այս տխմարութիւնը» տանտանակներ տարուող սարճուում է Հայաստանից (որտեղ անգամ դեռ կան լեզուն է որոշ առումով վստահուած, բայց սա այլ խօսակցութիւն է): Իրականում 2010 թուականին ՅԱՄՆ-ում էր, որ արեւմտահայերէնը գրանցեց որդէ վերացող լեզու:

Գուցէ ոմանց մտահոգութիւն չդասճառի այն փաստը, որ վաղուց ի վեր արեւմտահայերէնը դադարել է լիմնել բնական գիտութիւնների լեզու (վերջին անգամ ե՞րբ է հրատարակուել արեւմտահայերէն աշխատութիւն, դիցուք, կենսաբանութեան, սննտագիտութեան, բնագիտութեան վերաբերել...): Կամ որ արեւելահայերէն աշխատակցութիւնները գերազանցում են արեւմտահայերէնին Սփիւռքի մեր հայազգիական հրատարակութիւններում (մեր հոլորակութիւն «Բազմավէր» եւ «Հանդէս ամսօրեան»), Պէյրութի «Հայկազեան հայագիտական հանդէսը»): Իրականում այս դասկերը լուստեսական չեն համարի...

Արեւմտահայերէնը՝ երիտասարդ գրողների լեզու

Ի սարբերութիւն ակադեմիականի, արեւմտահայերէնը, բարեբախտաբար, տարուողում է մնալ գրական լեզու, եւ վերջին տարիներին նկատելի է, որ այդ լեզուով ստեղծագործում են ոչ միայն աւանդաբար միջինարեւելիցիներ, այլեւ ամենակուր Արեւմուտեան ծնուած-մեծացածներ (առանձին նիւթ է արեւմտահայերէն ստեղծագործող մի քանի արեւելահայերի դարագան): Շատ չեն նրանք, սակայն նրանց օրինակներն ասելի քան իրարարութիւն են եւ փոքրինչ յուսադրող: Մի քանիսը կայացած հեղինակներ են, միւսները կա-

ճար հայկական գիւղում եւ այնտեղ տանալով դպրոցական կրթութիւնը՝ գում է արեւմտահայերէն բանաստեղծութիւններ... Վերջին դէպքը մեզ կրկին հանդուում է, որ ազգային դասկանելիութիւնը յաճախ երկրորդական է դառնում՝ ստորադասուելով լեզուին, կրթութեանը եւ միջավայրին: Հայաստանում չարտած գերմանացիներ գում է հայերէն տեթուածներ, մինչդեռ ողջ կեանքը Երեւանում աղորդ Սարիան Պետրոսեանը իր ռուսերէն վերջով մեզ է ռուս արդի արձակ, իսկ Տաւուշում ծնուած-մեծացած ու հայկական կրթութիւն ստացած Նարինէ Աբգարեանը, աղորդով ռուսական միջավայրում, սկսեց գրել ռուսաց լեզուով ու մոյմալ դարձաւ ռուս գրականութեան ներկայացուցիչ...

Այն, որ վերոյիշեալ երիտասարդները, հայերէնին հաւասար տիրապետում են անգլերէնին, ֆրանսերէնին կամ գերմաներէնին, որոնք, ըստ էութեան, նրանց առաջին լեզուներն են, սակայն մայրենիում են ստեղծագործել հայերէնով, ունի սարբեր բացատրութիւններ: Ըստ 29-ամեայ Ջեֆրի Արլէնի՝ «Հայերէն (մանաւանդ արեւմտահայերէն) աշխարհին մէջ կարծեմ թէ կարելու տեղ մը կրնամ գրել» եւ ոչ միայն որդէ մէկը, որ ուշ սորված է հայերէն, թէւ ասիկա ալ, անուշ, կարելու է եւ անմիջապէս ունկնդիրներ ունիմ հայերէնով Անգլերէնով ամանկ չէ բնաւ եւ անհամար գրողներ կան իսկ երիտասարդ արեւմտահայերէնով գրողներ՝ քանի մը ձեռնով կը հաւուի»:

Մնում է մարդել, որ նուած երիտասարդները կայանան որդէ արեւմտահայ գրողներ եւ տարիներ անց Ջաւեն Պիղեռեանի նման ստիղուած չլինեն ասել. «Բայց անկեղծօրէն խոսովանիմ որ, այսօր, կը զոջամ հայերէնի սկսած ըլլալու: Եթէ քան տարեկան եղած ասենս գիտնայի թէ ի՞նչ ըսել է հայ գրող ըլլալ, երբեք չի ձգեր ֆրանսերէնը, «քանի որ հայ եմ, հայերէն մէջ է գրեմ» խորհելով» (Ջաւեն Պիղեռեան, Մրջիւններու վերջալոյսը, Ստամբուլ, 2007, էջ 553)...

Լեզու, թե՛ ուղղագրութիւնը «Պայքարի» անդրադարձը իր աշխատակցի գրածին

Մեր թերթի փոյր հրատարակութեան՝ Բեյրութում եւ Լոս Անջելեսում միաժամանակ հրատարակող եւ արդեն ընթերցողների լուրջ հետաքրքրութիւնը վստահուած «Պայքար» շաբաթաթերթը իր նախավերջին համարում հրատարակել է հայերէնի դասական ուղղագրութեանը վերաբերող հոդված՝ Ջավեն Գրանմանյանի ստորագրութեամբ: Մեզ համար ակելի ուշագրավ էր հոդվածին կցված «Պայքարի» նախաբանը, որը արտադրում են ստորեւ, խնդրելով մեր լեզվաբանների արձագանքը, նկատի ունենալով լեզվի մարտնչական աստարտեզում տիրող մերկա խայտառակ վիճակը Հայաստանում:

Մեր մտաւորական աշխատակիցը՝ Ջաւեն աւագ փահանայ Արզումանեան կանոնադառնայ ինն ու ցաւոտ խնդրի մը, որուն լուծումը դարձած է ասելի բարդ, քան մեր հողային հարցին լուծումը. որովհետեւ հողային հարցի լուծման մէջ գործ ունիմ Թուրքիան հետ, սակայն ուղղագրութեան խնդիրը կռիւ մըն է մեր մէջ եւ ստացած է այնտիսի բնոյթ մը, որ կարծեմ անելի մասնած է իրավիճակը:

Եթէ անցեալին Սովետն էր դասճարը մեր արեւելահայ լեզուի ուղղագրութեան աղճատման, այսօր՝ յամեցող սովորաւորութիւնն է: Ուղղագրութիւնը սրբազնու կամ նոր մօտեցումով արդիականացնելու ժամանակը կարծեմ անցած է կարգ մը անհեթեթ դասաւանդներով: Պատճառաբանութիւններն մէկը այն է, որ այժմու լեզուն իր ներկայ ուղղագրութեամբ դեռ կան լեզուն է. յեսանց սփիւռփառ դէտէ Գրանմանյան այդ փաստը եւ՝ համակերպի *): Միւս դասաւանդութիւնը՝ թէ կենդանի լեզուները զարգացում կ'ունենան ժամանակին հետ եւ արեւելահայերէնն ալ այդ «փայլուն» զարգացումն է որ կ'աղորդի ...:

Մեր աշխատանքները, բոլոր այն նախանձախնդիր մտաւորականներուն հետ՝ ես մնացած է ժամանակէն: Խնդիրը վաղուց անցած է սահմանագիծը ուղղագրութեան վերականգնումին եւ հասած ու յանգած է լեզուի հոգիին: Լեզուն, բառամթերքը եւ տարադասութիւնը, որոնք գործածութեան մէջ են այսօր հայաստանեան մանուկին եւ փոքրիկին խօսակցութեան մէջ, արտադրութեան արուեստակեալ մակարդակ մը կը դրսեւորեն, որոնք աղերս չունին հայ լեզուին հետ: Անհարկի կերպով գործածուած օտար բառերու առատութիւնը զարգացած մարդու յաւակնութիւններ կը սնուցանէ. սակայն իրականութեան մէջ կը հանդիսանայ սգիտութեան վկայական մը:

Միւրեւի Արզումանեան փահանայ եւ բժախնդիր մտաւորականներ, նախ փրկենք մեր ոսկեղնիկի հոգին եւ աղա խորհինք ուղղագրութեան մասին:

Այսօր երբ աշխարհի հեռաւորութիւնները կրճատուած են, արեւելահայն ու արեւմտահայն ասելի մօտեցած են իրարու, եւ հետեւաբար՝ ասելի հնարաւորութիւն ունիմ լեզուական եւ ուղղագրական միասնութեան մասին խօսելու եւ խորհելու, փաստօրէն ասելի հեռացած են իրարմէ, առնուազն լեզուի դարագայինը:

Այսօր տուէ արեւմտահայերէնով գում էջ մը փշ-ճաս զարգացած հայաստանցիի մը եւ տեւէ, թէ ինչպիսի՞ օտարացիութեան առջեւ միջին գոնուի, կարծեմ թէ այդ էջը ըլլար... արաբերէն:

Եթէ այսօրուան արեւելահայերէնը եւ անոր ուղղագրութիւնը դեռ կան դասաւանդութիւն ունիմ՝ դէտէ է ունենան նաեւ դեռական լրջութիւն եւ դեռական խնամք:

Արդէն Մաւոցի ոսկորները սկսած են դրդալ իր գերեզմանին մէջ:

«Պայքար»

*) Տարածված սխալ Հայաստանում թէ Սփիւռքում. ՀՀ Սահմանադրութեան 20-րդ հոդվածը սահմանում է. «Հայաստանի Հանրապետութեան դեռական լեզուն հայերէնն է»: Այսինքն՝ ոչ արեւելահայերէնը եւ ոչ արեւմտահայերէնը, այլ դարագային հայերէնը: «ԱԶԳ»:

Գեւորգ ԳՅՈՒԼՈՒՄՅԱԼ

Դեկտեմբերի սկզբին սեղի ունեցավ Գրիի երեւանյան երկրորդ փառասնոյ: Ի սարբերոյն անցած սարվա փառասնոյն, ընթերցասեր հասարակութիւնն այս անգամ չգտավ «ԱՆՏԱՐԵՍ» հրատարակչութեանը: Ո՞րն էր դատաւարը, ինչո՞ւ: Անցած սարվա փառասնոյ ամենակարգի հրատարակչութիւնն այս սարի չէր մասնակցել փառասնոյն: Այս եւ այլ հարցերի դատաստաններն ստանալու համար փորձեցի գրուցել «Անտարեսի» գործադիր սնտերն Արմեն Մարտիրոսյանի հետ:

- Պարոն Մարտիրոսյան, այս սարի Ձեր հրատարակչութիւնը չմասնակցեց Գրիի երեւանյան փառասնոյն, այն դեպքում, երբ անցած սարի, կարելի է ասել, փառասնոյ առանցքը «Անտարեսն» էր. ո՞րն է դատաւարը:

Մենք հրատարակել ենք մասնակցել Գրիի երեւանյան երկրորդ փառասնոյն, քանի որ՝ ա) Նիկոլ Փաշինյանի հայտարարած եւ Մեակոյթի նախարարութեան իրականացրած փայլերը միմյանց հետ աղերս չունեն: Բ) Ֆրանկոֆոնիայի միջոցառումներից «Անտարեսը» դուրս էր մղվել, այնինչ՝ ֆրանսալեզու գրականութեան 35 կարեւոր գործերի անտարեսյան թարգմանութիւնները ներկայացված էին որդեկան մեծությամբ ձեռքբերում: Այդ նույն Ֆրանկոֆոնիայի միջոցառումների ցրօնակում երեք գիրք էր դասակարգվել մեծության կողմից՝ առանց մրցույթ անցկացնելու, հրատարակչի՝ անհատական ընտրութեամբ: Գ) Փառասնոյ անցկացման համար հայտարարված մրցույթը չեղարկվել էր առանց օրենքի դատաւարները հաշվի առնելու: Դ) Նախարարութեան հայտարարած սարբեր մրցույթներում դիտարկույալ «հասուկ» վերաբերմունքի եւ արժանացել «Անտարեսի» հետ այս կամ այն կերպ անհարգելի հեղինակները: Ե) Մինչ օրս Մեակոյթի նախարարութեան անցկացրած կամ ֆինանսավորած բոլոր միջոցառումները հակամրցակցային են եւ խանգարում են ազատ օրենքի ձեւավորմանը՝ մեծությամբ մրցում է իր հարկատուի դեմ հարկատուի վճարած հարկերով:

- Կարելի՞ է Մեակոյթի նախարարութեանը մեղադրել Ձեր փառասնոյն չմասնակցելու համար:

- Ես մինչեւ փառասնոյ հանդիմանում եմ նախարարի ու փոխնախարարի հետ եւ ասել, որ մենք այս փառասնոյն միայնակ ընդունել ենք եւ չենք մասնակցելու: Նախարար Լիլիթ Մակունցն ասաց, որ թույլ չի տա, որ մենք չմասնակցենք: Ես դա ընկալեցի որդեկան անարդարութիւնների փաստի ընդունում եւ սղասում էի, որ որեւէ փայլ կվերանայի: Մյուս կողմից հասկանում եմ, որ նախարարը զսնվում էր արձակուրդում եւ ընտրադատարի մեջ էր: Դա նշանակում է, որ կա խուճապ, խմբակ, որն օգտվեց նախարարի գրադրված լինելուց եւ իր սեւ գործը սարավ մինչեւ վերջ:

- Ի՞նչ կարծիքի եք մրցանակաբաշխութեան մասին, համաձայն եք արդյունքների հետ, զսնունք եք, որ ամեն ինչ թափանցիկ էր:

- Ես անձամբ դեմ եմ, որ մեծությամբ մրցանակաբաշխութիւն անցկացնի: Գործադիր իշխանութիւնը չի կարող այդպէս ասած՝ դատարար լինել արվեստում եւ ընդհանրապէս: Եթէ այդպէս լինէր, ապա դատարարի համակարգը կարիք չէր լինի առանձնացնել գործադիրից: Մրցանակաբաշխութիւնները ամբողջ փառասնոյն աշխարհում անուն են մասնակցող կամ հասարակութիւնը: Նույնը վերաբերում է կոչումներին: Պետութիւնն իր փողը դնէ Եւրոպայի միայն սղառողի, այսինքն՝ այդ փողը սկզբի՝ ժողովրդի վրա: Դա նշանակում է ֆինանսավորել ծրագրեր, որոնք կխթանեն ընթերցանութիւնը, թանգարան կամ դաստիարակչական կայաններ, ներկայացում կամ համերգ ունենցողները: Նորեւայան մրցանակը մասնավոր անձի հիմնադրած մրցանակն է: Սովորեմք լավից, ընդօրինակեմք լավը: Մոռանա՞նք Սովետը իր վասակավորով ու ժողովրդակամով:

մակնորհի դասով: Ըստերը հասկացել են մեր փայլը եւ չեն մասնակցել այդ փառասնոյն: - Դուք ինչպե՞ս, ի՞նչ սկզբունքով կկազմակերպեիք փառասնոյն: - Մենք մասնակցել ենք փառասնոյն կազմակերպելու մրցույթին եւ այնտեղ ներկայացրել ենք մեր կոնցեպտը: Մեր առաջարկած փառասնոյն ընթերցողի օտար է: Այնպէս, ինչպէս դա նկարագրեց վարչապետը Օդեսայի թատրոնի թեմից, երբ հանդիմանում էր մեակոյթի գործիչների հետ: Ֆինանսավորել, խթանել ոչ թէ առաջարկը, այլ դատարարները: Ո՞րն է այս բնագավառի խնդիրը Հայաստանում: Երբ գրողին ուղիղ փող է տալիս մեակոյթը, ապա ամենակարգի հանդիմանող՝ գրողի խոսք-ընթերցողի աչք մտնում է կայանում: Մեր առաջարկութեամբ գրողի խոսքը ընթերցողին հասցնելն է, ու ընթերցողի վճարած վճարի մասն էլ՝ գրողին հասցնելը: Պետք է աշխատի գրող, թարգմանիչ, խմբա-

մալ իր երեխան, որ որակ լինի մեակոյթի ոլորտում: Երբ մրցակցութիւնը դադարում է, եւ դատարար դառնում է որոշում՝ ով է լավ երգիչ, ով է լավ բանաստեղծ, ապա այստեղ մեակոյթն է մրցակցութիւնը եւ սկսում հանցանքը, որը կոչվում է հոլանակութիւն: Ու հարկատուի մի կերպ վճարված հարկը մխտակում է: - Ի՞նչ դայանմանքի դեպքում Ձեր հրատարակչութիւնը կմասնակցեք փառասնոյն: - Եթէ գոնէ փորձեմք բացատրել ինչու են Ֆրանկոֆոնիայի ժամանակ օրենք խախտել եւ մրցույթ չեն անցկացրել: Եթէ նոր ժողովրդի նշանակվել բուրժուական եւ այլ մրցույթներում կամ բողոքարկման հնարավորութիւն սրվել, եթէ գոնէ հարգվել ՀՀ հարկատու, որը մասնակցել է բուրժուական կազմակերպման մրցույթին ու գոնէ մի նամակ գրվել, թէ ինչու են օրենքը խախտելով մրցույթը չեղարկել եւ սվել դատարարային, որ նա անցկացնի: Ոչ

կող չեն կարողացել բերել, համերգ են կազմակերպել, որ գոնէ մարմնիկներ լինեն այդ սրահում: Ու վասնել, վասնել, վասնել են մեր վճարած հարկերը: - Գրական դատարան մեակոյթի դատարանը կարող է դուրս մղվի: Պետութեան գործը ոլորտը կարգավորելն է, այլ ոչ փառասնոյ անցկացնելը կամ գիրք հրատարակելը կամ մրցակցութիւնը խաթարելը: Ամենաազդեցիկ խաղացողը միշտ մեակոյթն է: Իսկ մեակոյթը չէր եւ մրցակցի իր հարկատուների հետ: Պատկերացրե՛ք, որ մեակոյթը ֆինանսավորել հացի մի փունջ եւ մյուսներին՝ ոչ: Այս դատարան ֆինանսավորողը կուլ կսար ամբողջ օրական: Մեկ այլ բան. դատարարներ, որ մեակոյթը ինչպէս, որ մասնաբաշխում անենալով հացն է եւ սար վասակավոր մասնաբաշխում ժողովրդական լավագի

«Նիկոլ Փաշինյանի հայտարարած եւ Մեակոյթի նախարարութեան իրականացրած փայլերը միմյանց հետ աղերս չունեն».

Արմեն Մարտիրոսյան

- «Անտարեսում» գիրք տպագրած հեղինակներն այս փառասնոյն ընթերցումն այնքան էլ ակտիվ չէին, ո՞րն է համարում դրա դատարարը:

- Ներողութիւն եմ խնդրում ձեռքբերում համար. բայց «Անտարեսում» գիրքը չի տպագրվում, այլ լույս է տեսնում: Մենք զսնում ենք սաղանդակով հեղինակ եւ ներդրում ենք ամում ոչ միայն գրի մեջ, այլ նաեւ այդ հեղինակի իմիջն ենք կառուցում: Մենք օտարաբան ենք այն բոլոր լրատվական հոսիների հանդեպ, որ վերաբերում են մեր հեղինակին: Մենք տեսել ենք, որ մեր հեղինակները գործերը սրվել են ոչ կոմպետենս մարդկանց, որոնք մեր հրատարակչութեան կողմից որդեկան հեղինակ մեծված են եղել կամ ունեցել են այլոց կողմից ուղղորդված կանխակալ սրամարդկաժողովներ: Եթէ դու հրատարակել ես հիսուն գրողի ստեղծագործութիւն եւ միայնակ ունես թացը չորի հետ չխառնել ու որակի չափանիշը բարձր դասել, ապա ստիպված ես անտարար հեղինակին կամ գրանոյն մեծել: Մենք մեծել ենք առնվազն 1500 իրեն գրող մեակոյթացած մարդու: Այդ մեծելը ցավոք ուրցես է, եւ ցատկի մոտ վեր է ածվում թեմանմանի: Հիմա այդ մեծվածների մի մասին բերել-դրել են ժողովի ու հնարավորութիւն սվել, որ մեզ, մեր հեղինակներին հոգեսն: Մենք առաջին հերթին այս անդամակարգը փայլի դեմ ենք ընթերցանել, համուն մեր հեղին-

գիր, հրատարակիչ, գրականագետ, գրադարան, ընթերցող շրջան, այնինչ Մեակոյթի նախարարութիւնն արդեն փան սարի է կարճ միացման կողմնակիցն է: Ինչո՞ւ: Զանի որ եթէ Մեակոյթի նախարարութիւնը ստեղծագործողներին սրվող գումարները տա գրադարաններին, ապա այդ շրջան կսկսի աշխատել: Բայց Բայց ոչ մի գրադարանավար չի հիշատակի մեակոյթի նախարարին կամ փոխնախարարին: Իսկ գրողը եւ հրատարակիչը դատարար են որման ասես դատարար խոսք օտարել եւ լրատվամիջոցների, այսինքն՝ հանրութեան առջեւ գովել դատարարներին: Զջերը կարող են այս գայթակղութիւնից հրաժարվել: Համենայն դեպք՝ վերջին փան սարում դեռ ոչ մեկը չի հրաժարվել:

- Որդե՞ս ՀՀ ամենակարգի հրատարակչութեան սնտերն, այս ամենն արհամարհանք չէ՞ք համարում «Անտարեսի» հանդեպ:

- Եթէ մեր թիւը նախարարութեան վերաբերմունքը չի համարում արհամարհանք եւ չի տեսնում ակնհայտ դիտարկութիւն, կարող էր եւ մասնակցել փառասնոյն: Բայց ես ուզում եմ որդեկան փառասնոյն մեկ այլ հանգամանակ վրա ուղարկելու դարձնել: Այս ծանր դայանմանքում, հարկերի ու վարկերի սակ ձեւերով, ՀՀ հարկատու մի կերպ այս հարկը վճարում է: Վճարում է, որ բանակ ունենա, որ լավ ուսում կարողանա ստա-

մի բացատրութիւն: Մենք կզսնում օրենքի տարին համաձայն մեր օտարը կդատարարենք: Ասում են՝ ամենազգալիս այն է, որ Նիկոլի լիբերալիզմից այս նախարարութիւնում անգամ ֆուսյար չի մնում: Սովետ է: Սովետ: Մեք որեւէ թատրոն ու կիսմոզվեք, որ Սովետ է: - Ի՞նչ եք դատարարում անել՝ այս կառավարութեամբ:

- Մենք մեր ստեղծագործողների հանրահռչակմամբ ենք զբաղված: Մյուս կողմից՝ մի փան օր մեր ընթերցողների համար բազմաթիվ միջոցառումներ ենք կազմակերպել: Ու ոչ մի լուծադատական փողից այս գործի վրա չի ծախսվել: Գրի փառասնոյն չի լողեցնել՝ վերածվելով համերգի: Գրի մեղացրել են այդ բուրժուական: Գրի մոտ ե-

կոչում: Այսպիսի բաներ է անում մեր կառավարութիւնը մեր մեակոյթային դատարան: Այս երեւոյթների արմատներն ունեն անմազն փան սարվա հայաստանյան խորութիւն եւ մի յոթանասուն էլ՝ Չարենց սղանած Սովետ: Ես այս հարցադրույթը միտնումս կար ձգձգեցի, ինչի համար ներողութիւն եմ խնդրում: Բայց միայնակ ունեի: Ես ուզում էի, որ իմ խոսքը բացասական չազդի ընտրութիւնների արդյունքների վրա, կամ ինչ-որ կանխատեսումներով մեակոյթը չստեղծի եւ որոշ մարդկանց ավել-դակաս խոսքերու առիթ չտա: Եվ դատարարները լսելուց հետո: Ես իրավունք չունեի թելուզ փոփոխել վստահել մեծ ու կարեւոր գործընթացը:

Բարդուղիմեոս պատրիարքը այցելել է Վենետիկի Միսիթարյաններին

Վերջին երեքշաբթի սարվա ընթացում առաջին անգամ վերջերս Կոնստանդնուպոլսի հունական եկեղեցու էկյունեմիկ դատարար Բարդուղիմեոս Ա-ն այցելել է Վենետիկի մոտ Ս. Ղազար կղզում սեղակայված Միսիթարյան միաբանութեան հոգեւոր կենտրոն, սեղակացնում է «Արմինյն Միտր-Սիտեթեթթ» շաբաթաթերթը:

Իսպիլիայի եւ Մալթայի ուղղափառ համայնի Մեթրոպոլիտ Գեմադիտի եւ արքեպիսկոպոս Եվանգելոս 3ֆանդիսի ընկերակցութեամբ ժամանած դատարարին դիմավորել են Լեւոն արք. Զափյանը, միաբանութեան մյուս հայրերը եւ հայ համայնի ներկայացուցիչներ: Սբ. Ղազարի վանքում առ Ասված բարձրացված աղոթքի ընթացում հնչել են հայկական «Այսօր Ասվածութիւն», «Հրատարար» եւ հունական «Ֆոս Հիլարոն» երգերը, որոնց հաջորդել է «Սուրբ, սուրբ»:

Գրադարանի գլխավոր դահլիճում հայր Զեփյանը դատարար է Կոնստանդնուպոլսում հայկական համայնի եւ ուղղափառ եկեղեցու հետ նրա հարաբերութիւնների մասին: Դատարարը իր հերթին, երախագիտութեան խոսքեր է ասել «հայկական հոգու եւ մեակոյթի այս կարեւոր կենտրոնի հյուրասիրութեան» վերաբերյալ, բնութագրելով կենտրոնը որդեկան «խաղաղութեան օգտին»: «Կոնստանդնուպոլսի անհրաժեշտ է, որ իր ստեղծական ընթացիկ անդամները հանդես գան մեկ միասնական ձայնով», նշել է նա: Ելույթներից հետո տեղի է ունեցել մեակոյթի փոխանակում, այնուհետեւ «Ոսկե մասյանում» դատարարը գրառում է կատարել: Զեռագրերի դահլիճում հոգեւոր հայրերը դատարարին ցույց են սվել վաղ միջնադարյան մանրանկարչութեան կարեւոր աղբյուրներից համարվող 862-ին ստեղծված «Մլխե թագուհու ավետարանը»:

Այցելութեան ավարտին «Ես անտոռանալի մի օր անցկացրի ձեզ հետ: Վառ հիշողութիւններով կվերադառնամ Կոնստանդնուպոլսի», ասել է դատարարը: Տ.Ս.